

Muqeddes Kitab

Injil 9-qisim

«Galatiyalilqlargha»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Injil 9-qisim

«Galatialiqlargha»

(Rosul Pawlus Galatiya ölkisidiki jamaetlerge yazghan mektupi)

Kirish söz

Bu belkim rosul Pawlusning yazghan xetlirining tunjisi bolup, Korint yaki Efesus shehiride miladiye 52-yillirida yézilghan bolushi mumkin. Galatiya ölkisi (bügünki Türkiyide) Rim impériyesige tewe idi. Pawlus miladiye 51-yillirida shu yerlerge barghan: «**Muqaddes Roh ularning Asiya ölkiside söz-kalamni jakarlishigha yol qoymighan bolup, Pawluslar emdi Frigiye we Galatiya rayonliridin ötüp, Misiye rayonigha kelgen...**» («Ros.» 16:6). Beziler, Pawlus xéli burun, tunji xizmet sepiride shu rayonning jenubiy chetliridin ötken waqitlarda Galatiyaghimu béríp kelgen, dep qaraydu («Ros.» 13-14-bablar). Omumen «Rosullarning paaliyetliri»de uning shu yerde xush xewerni jakarlashliri toghruluq biwasite xatire yoq; emma roshenki, u shundaq ishlarni qilghan we shuning bilen birnechche jamaet apiride bolghan. Bu ishning özi bizge, rosullarning nurghunlighan ulugh ishliri «Rosullarning paaliyetliri»dila xatirilenmigenlikige yaxshi esletme bolushi kérek (yene «Yuh.» 21:25ni körüng). Ushbu xetning Pawlus Galatiya ölkisige béríp uzun ötmey yézilghanliqi: «**Siler özünglarni Mesihning méhir-shepqiti arqiliq chaqirghuchining yénidin shunche téz yiraqlashturulup ...**» (1:6) dégen sözidin körünüp turidu.

«Sinagolar» toghruluq

Yehudiy xelqi miladiyedin ilgiriki 605-yili Babil impériyesi teripidin sürgün qilinghandin keyin köp Yehudiylar Asiya hem keyinki Rim impériyesi térritoriyesige tarqilip, shu yerlede turup qalghanidi. Herbir turghan yerde ular aditi boyiche shenbe («shabat» — dem élish küni) künide dua qilish we Tewrat oqushqa yighilatti; mushu yighilishlar «sinagog» dep atilatti. Waqit ötkenséri ular etrapidiki yat ellerdin bolghan köp kishiler Yehudiylarning «**asman-zéminni yaratqan birdinbir Xuda**» toghruluq guwahliqigha qiziqip, Tewrattiki heqiqetlerge jelp qilinghan (Tewrat texminen miladiyedin ilgiriki 220-yili Grék tiligha terjime qilinghan). Az bolmighan bir qisim «yat ellikler» (Yehudiy emesler) butpereslikni tashlap, «sinagog»larga kirip sorunning keynide olturushqa, Tewrat toghruluq telimlerni anglashqa ruxsetke érishti. Beziliri hetta «Yehudiylar bolsaq» dep telep qilghan. Undaq kishiler xetne qobul qilip, köp telim-terbiye anglighan we tepsilati köp bolghan imtihanlarni béríp, Tewratnila emes, belki uningdin bashqa nurghunlighan Yehudiy qaide-yosunlirining boyunturuqi astigha kirgendingin keyin sinagogtiki jamaetke qobul qilinatti. Shundaq bolghini bilen ular beribir yenila «ikkinchi tebiqe» dep qarilatti. Emma sinagogqa qatnashqan «yat ellikler»ning köpinchisi «sorunning keynide olturup anglash» bilen razi idi we shundaqla Yehudiylar hem bashqa el-yurttikiler teripidin «Xudadin qorqqanlar» yaki «Xudadin qorqidighanlar» dep atalghan.

Xudaning Mesih toghruluq u arqiliq bolidighan nijatning xush xewirini hemmidin awwal Yehudiy xelqige Yehya peyghember arqiliq ewetkenliki, andin Mesih Özi bu xewerni ulargha jakarlashqa bashlighanliqi tarixniki éniq pakittur. Pawlus nurghun seperliride «**Xush xewerni awwal Yehudiylargha, andin ellersige jakarlash**» dégenni öz

«Galatiyalilarga»

prinsipi qilib, barghan yerliride udul Yehudiylarning sinagogini tépip ulargha xush xewerni awwal jarkarlaytti; chünki ular Pelestinde turghan yurtdashliridek xush xewerni anglash pursitige téxi érishmigen bolushi mumkin idi.

Sinagoglarda xush xewer jakarlanghinida qandaq ishlar yüz bergenlikidin tipik bir misalni köreyli («Ros.» 17:1-5): —

«Ular (Pawlus bilen uning hemrahliri) **sepirini dawam qilib Amfipolis we Apolloniya sheherliridin ötüp, Tésalonika shehirige keldi.** U yerde Yehudiylarning sinagogi bar idi. Pawlus aditi boyiche ularning arisigha kirip, uda üç shabat küni u yerde jem bolghanlar bilen muqeddes yazmilarni sherhlep munaziriliship, ulargha Mesihning azab-oqubetler tartqandin kéyin ölümdin tirilishi muqerrer dep hem chüshendürdi hem ispatlidi we: — Mesih bolsa, del men silerge jakarlighan shu Eysaning Özidur! — dédi.

Yehudiylarning ichidin beziler qayil bolup ishinip, Pawlus bilen Silasqa qoshuldi; shundaqla Xudadin qorqidighan Gréklerdin zor bir top ademler we yuqiri tebiqidiki grék ayallarmu shundaq idi. Biraq Yehudiylar buninggha heset qilib, özlerige bazar-kochilardin birnechche qebih ademlerni yighip, bir top ademlerni topla, sheherni astin-üstün qiliwetti. Yehudiylar Pawlus bilen Silasni tutup, sheher xelq kéngeshmisige tapshurup bérish meqsitide Yasun isimlik birsining öyige basturup bardi...».

Pawlusning Galatiya ölkiside toxtash sewebi birinchidin xush xewerni yetküzüsh emes, belki aghrip qalghanliqi üçün shu yerde dem élishqa barghan bolushi mumkin (4:13). Shundaqtimu u prinsip boyiche udul sinagog yaki sinagoglarga kirip, «**awwal Yehudiylargha**» («Rim.» 16:1) xush xewerni jakarlidi. Shu sorunlarda yat ellerdin bolghanlarni köp dep perez qilsaq orunsiz bolmaydu. Qandaq ishlar bolghanliqi toghruluq biwasite qaldurulghan xatire yoq, lékin ushbu xetning tepsilatiridin yuqirida körsitilgen «Tésalonikadiki weqe»dek, chong ghowgha bolup, étiqadchilar Yehudiylar teripidin éghir ziyankeshlikke uchrichan, dep qiyas qilimiz. Üch xil kishiler étiqad qilghanidi —

(1) Yehudiylar (Pawlus xette «Yehudiy qérindashlar»gha biwasite birnechche éghiz söz qilidu);

(2) Sinagogqa qatnashqan «Xudadin qorqqan» yat ellikler we

(3) Butperesler (Pawlus mushundaq üçinchi xil qérindashlarga: «**Burun, Xudani tonumaydighan waqtinglarda derweqe yalghan ilahlargha choqunup, ularning qulluqida bolghanidinglar**» — deydu (4:8)).

Pawlusning xétide déyilishiche ular eslide Mesihning sözini ochuq köngül bilen qobul qilghan; ular uning köz aghriqini körüp Pawlusning éytqinidek: «**Siler mumkin bolsa, manga közliringlarni oyup bérishke razi idinglar!**» dégendek bolghan (4:15). Muqeddes Roh möjizilerni yaritip küchlük ishligen hem Pawlus ulargha xet yazghan waqtidimu ularning jamaitidiki bezi kishiler arqiliq möjizilerni yaritip ishlimekte idi (3:5). Pawlus ularning yénidin ketkendin kéyinmu ular étiqad yolida küchep algha bésip ajayib netijilerni körsetti. Pawlus: — «**Siler obdan chépip méngiwatqanidinglar**» deydu (5:7).

«Galatiyalilarga»

Éghir bir mesile peyda bolidu

Lékin bu ademni xushal qilidighan menzire tuyuqsiz özgergenidi. Galatiyalilar arisida özini «Mesihge étiqadchi» dewalghan (belkim Yérusalémdin chiqqan) bezi Yehudiy «muritlar» peyda bolghan. Ular: — «Mesihge ishengen yat ellerdin bolghanlarning hemmisi gunahdin toluq qutquzulush üçün xetne qobul qilishi zörür» dégen «yéngi bir telim»ni kütürüp chiqqan. Ularning dégin, Xuda xetnini Ibrahim peyghember bilen tüzgen ehdisige belge qilip: — **«Men bilen silerning we sendin kéyinki neslingning arisida tutush kérek bolghan ehdem shuki, aranglardiki herbir erkek xetne qilinsun... lékin xetnilik éti turup, xetne qilinmighan herbir erkek Méning ehdemni buzghan hésablinip, öz xelqidin üzüp tashlinidu...»** dep békitken («Yar.» 17:10, 14).

Shunga «Mesihge baghligan étiqadni étirap qilish üçün sugha chömüldürüshin bashqa, barliq étiqadchilar xetnini qobul qilishi kérek» déyishi xéli orunluqtek körünetti (bu telim Yehudiy étiqadchilarning jamaetlirige héch tesir yetküzmigen, elwette; chünki ular alliburun, tughulupla xetne qilinghan). Emdi shu ademler Pawlus Galatiyalilarga jakarligan xush xewerge qoshmaqchi bolghan «körünüshte orunluq» bu «kichikkine bir qoshumche»ning néme ziyini bolidu? Emeliyette bolsa bu «telim» Mesihning barliq gunahkarlar üçün bolghan qurbanliq élip kelgen nijatning اساسini mutleq inkar qilghuchi zeherlik uruqlarni öz ichige alghanidi. Undaq telimni jakarliganlarni peqet özlirige nisbeten ishni kichiklitish hem özlirini jamaette yuquri körsitishni nishan qilghan xalas, deydu Pawlus. Yat ellerdin bolghan étiqadchilar xetne qobul qilghan bolsa bu kishiler bashqa Yehudiy yurtdashlarga: «Mana, biz köp adamlarni Yehudiylarga aylاندurmaqtimiz!» déyeleytti hem shundaqla ular Mesihke bolghan étiqadi tüpeylidin uchrawatqan ziyankeshlikning aldini alghili yaki azaytqili bolatti.

Emdi bu «kichikkine bir qoshumche»ning néme üçün shunche balayi'apetlik bolghanliqini, uni qobul qilghanlarning hemmisining Xudaning lenitige qalghanliqini bolsa qedirlik oqurmen xetning özini oqughanda chüshinip yétidu!

Biz mushu yerde peqet qoshup éytimizki, xettin xetning tolimu jiddiylik bilen yézilishning izliri éniq körünidu. Shuning bilen bezi heqiqetler intayin qisqa, ixcham halda ipadilinidu; Tewratni obdan bilidighan oqurmenlarning bu ishlarni chüshinishi asangha chüshidu. Shunga mushundaq arqa körünüshte bolmighan oqurmenler üçün bezi yerlerde Pawlusning sözlirini éniq qilish yolida azghine söz qoshtuq yaki bolmisa ularni izahliduq. Pawlus bu xetni öz qoli bilen yazghan (6:11). U adette közi ajiz bolghachqa, xetlirini katip arqiliq yazatti; emma bu qétim hetta muwapiq katip tapqudek waqitmu chiqmighan oxshaydu.

Pawlus kéyin, miladiye 54-yillirida yene Galatiya ölkisige bardi («Ros.» 18:23). U chaghda: **«U shu yerde turghan muxlislarni quwwetlendürdi»** dep oquymiz; shuning bilen biz Galatiyalik qérindashlar bu xettiki agahlandurushlar we jékileshlerni qobul qilghan dep chüshinimiz. Xudagha teshekkür!

Adettikidek «qoshumche söz»imizde bezi ayettiki bezi qiyin yaki alahide qiziq yerler we rosul köz aldimizgha keltürgen melum birnechche heqiqetler üstide, shundaqla hazirqi zamanimizda bularni qandaq tetbiqlashqa bolidighanliqi üstide toxtilimiz.

Mezmunlar: —

1. Salam we agahlandurush (1:1-10)
2. Pawlusning rosulluq hoquqining asasi (1:11-2-bab)
3. Tewrat qanuni we étiqad (3-bab)
4. Xudaning perzentliri (4-bab)
5. Mesihde bolghan erkinlik hem mes'uliyet (5-bab-6:10)
6. Xoshlishish, axirqi agahlandurush (6:11-18).

.....

Galatyalilqlargha

Rosul Pawlus Galatiya ölkisidiki jamaetlerge yazghan mektup

Salamlar

1¹ Menki Pawlus, rosul bolghan (insanlar teripidin emes yaki insanlarning wasitisi bilen emes, belki Eysa Mesih we Uni ölgenlerdin tirildürgüchi XudaAta teripidin teyinlengen)² we men bilen bille turuwatqan barliq qérindashlardin Galatiya ölkisidiki jamaetlerge salam.³ XudaAta we Rebbimiz Eysa Mesihdin silerge méhir-shepget we xatirjemlik bolghay!⁴ U XudaAtimizning iradisi boyiche bizni bu hazirqi rezil zamandin qutquzushqa Özini gunahlimiz üçün pida qildi; ⁵ Xudagha barliq shan-sherep ebedil-ebedgiche bolghay, amin!

Birdinbir xush xewer

⁶ Siler özüglarni Mesihning méhir-shepqiti arqiliq Chaqirghuchining yénidin shunche téz yiraqlashturup bashqiche bir xil «xush xewer»ge egiship kétiwatqinilargha intayin heyran qalmaqtimen! ⁷ Emeliyette u héchqandaq bashqa «xush xewer» emestur! — peqetla bezi kishiler silerni qaymaqturup, Mesihning xush xewirini burmilimaqchi bolghan, xalas.⁸ Lékin hetta biz özimiz bolayli yaki asmandin chüshken perishte bolsun, birsiz bizning silerge jakarlighini-mizgxa oxshimaydighan bashqa bir «xush xewer»ni silerge jakarlisa, béshigha lenet yaghsun! ⁹ Biz burun éytqinimizdek, hazir mu men shuni éytimenki, birsiz silerning qobul qilghinilargxa oxshimaydighan bashqa bir xush xewerni jakarlisa, béshigha lenet yaghsun! ¹⁰ Men Xudani ishendürüşüm kérekmu yaki insanlarni ishendürüşüm kérekmu? Yaki insanlarni xursen qilishim kérekmu? Men insanlarni xursen qilishni nishan qilghan bolsam, Mesihning quli bolmighan bolattim..¹¹ Emdi, i qérindashlar, silerge shuni uqturimenki, men jakarlaydighan xush xewer insanlardin kelgen emes..¹² Chünki men uni insandin qobul qilghinim yoq yaki birer kishi uni manga ögetkini yoq, belki Eysa Mesih manga wehiy arqiliq yetküzgen..¹³ Chünki siler méning Yehudiylarning diniy yolida qandaq hayat kechürgenlikim toghruluq — méning Xudaning jamaitige esheddiy ziyankeshlik qilip uninggha buzghunchilik qilghanliqimni anglighansiler..¹⁴ Hemde men Yehudiylarning diniy yolida élimizdiki nurghun tengtushlirimdin xélila aldida turattim we ata-bowlirimning en'enilirini saqlashqa pewqul'adde qizghin idim.

1:1 «Eysa Mesih we Uni ölgenlerdin tirildürgüchi XudaAta...» — «ölümdin tirildürgüchi» — grék tilida: «ölgenlerdin tirildürgüchi».

1:3 Rim. 1:7; 1Kor. 1:3; Ef. 1:2; 1Pét. 1:2.

1:4 Mat. 20:28; Gal. 2:20; Ef. 5:2; Tit. 2:14; Ibr. 9:14.

1:7 Ros. 15:1.

1:8 2Kor. 11:4.

1:10 «Men Xudani ishendürüşüm kérekmu yaki insanlarni ishendürüşüm kérekmu? Yaki insanlarni xursen qilishim kérekmu?» — xush xewerni Xuda Özi békitip ewetken, elwette. «Xush xewer»ni özgertimen, dep xam xiyal qilghuchilar «Xudani ishendürüşüm» kérek! Biraq wezipimiz adamlarni xush xewerni qobul qilishqa ishendürüshur. «Men insanlarni xursen qilishni nishan qilghan bolsam, Mesihning quli bolmighan bolattim» — «Mesihning quli» — Yehudiylar arisida «qul»ning özining salahiyiti bar idi. Izzetlik ademning quli bolushning özi izzetlik ish.

1:10 1Tés. 2:4; Yaq. 4:4.

1:11 1Kor. 15:1.

1:12 Ef. 3:3.

1:13 «Yehudiylarning diniy yoli» — grék tilida «Yehudaizm». «esheddiy ziyankeshlik qilip...» — yaki «tashqin qizghinliq bilen ziyankeshlik qilip...».

1:13 Ros. 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; Fil. 3:6; 1Tim. 1:13.

«Galatiyalilarga»

¹⁵⁻¹⁶ Emma anamning qorsiqidin tartip méni Ōzi üçhün ayrip, méhir-shepqiti arqiliq méni chaqirghan Xuda Ōz Oghlini eller arisida jakarlash üçhün mende uni ashkarilashni layiq körginide, men héchqandaq qan-et igisi bilen meslihetleshmey, ¹⁷ yaki Yérusalémgha mendin ilgiri rosul bolghanlar bilen körüshüşke barmay, belki udul Erebi tangha atlandim. Kéyin Demeshqqe qaytip keldim. ¹⁸ Andin üç yildin kéyin Yérusalémgha Pétrus bilen tonushushqa bardim we uning qéshida on besh kün turdum. ¹⁹ Emma shu chaghda Rebning inisi Yaquptin bashqa rosullarning héchqaysisi bilen körüshmidim. ²⁰ Mana, méning silerge hazir yazghinim Xuda aldida héch yalghan emes! ²¹ Kéyin, men Suriye we Kilikiye ölkilirige bardim. ²² Emma Yehudiyediki Mesihde bolghan jamaetler méni chirayimdin tonumaytti. ²³ Ular peqet burun bizge ziyankeshlik qilghan ademning ōzi shu chaghda yoqatmaqchi bolghan étiqadni hazir xush xewer dep jakarlimaqa, dep anglighanidi; ²⁴ shuningdek ular méning sewebimdin Xudani ulughlidi.

Yérusalémda turghan rosullarning Pawlusni étirap qilishi

2¹ Yene buningdin on töt yil kéyin, men Barnabas bilen Yérusalémgha chiqtim; Titusnimu hemrah qilib bardim. ² Men bir wehiyge binaen shu yerge barghanidim; we men bikar chapmighinimni yaki bikar chapmaywatqinimni jezmleshtürüş üçhün Yérusalémdikilerning aldida (emeliyette peqet «jamaetning tüwrükliri»deklerge ayrim halda) eller arisida jakarlaydighan xush xewerni bayan qildim. ³ Netijide, hetta manga hemrah bolghan Titus Yunanliq bolsimu, xetnini qobul qilishqa mejburlanmidi; ⁴ shu chaghdiki «xetne» mesilisi» bolsa, bizning Mesih Eysada muyesser bolghan hörlükümüzni nazaret qilish üçhün arimizgha soqunup kiriwalghan, bizni qulluqqa chüshürüshmekchi bolup, yalghanchiliq qilghan saxta qérindashlar tüpeylidin bolghanidi. ⁵ Lékin biz xush xewerning heqiqiti silerdin mehrum qilinmisun dep ulargha hetta bir saetchimu yol qoyghinimiz yoq; ⁶ lékin abruyluq hésablangan ademlerdin bolsa (méning ularning néme ikenlik bilén karim yoq; Xuda héchqandaq insanning yüz xatirisini qilmaydu!) — mushu abruyluq erbablar dep sanalghanlarning mendiki

1:15-16 «Xuda Ōz Oghlini eller arisida jakarlash üçhün mende uni ashkarilashni layiq körginide...» — «eller» mushu yerde «yat ellikler», yeni «Yehudiy emesler»ni körsitidu.

1:15-16 Ros. 9:15; 13:2; Mat. 16:17; Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 2:8; Ef. 3:8.

1:18 «üch yildin kéyin Yérusalémgha Pétrus bilen tonushushqa bardim» — «Pétrus» rosul Pétrus (bashqa ismi «Kéfas»).

1:19 «Rebning inisi Yaqup» — oqurmenlarning éside barki, Eysaning az dégende töt inisi bar idi («Mat.» 13:55).

1:20 Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; 1Tés. 2:5; 1Tim. 5:21; 2Tim. 4:1.

1:24 «shuningdek ular méning sewebimdin Xudani ulughlidi» — grék tilida «shuningdek ular mende Xudani ulughlidi».

2:1 «Yene buningdin on töt yil kéyin...» — yeni belkim u Mesihge étiqad qilghandin 14 yil kéyin. «men Barnabas bilen Yérusalémgha chiqtim; Titusnimu hemrah qilib bardim» — bizningche, bu «Ros.» 15:2de tilgha élinghan seper idi. Bezi alimlar u ziyaretni «Ros.» 11:30 we 12:25de tilgha élinghan seperni körsitidu, dep qaraydu.

2:1 Ros. 15:2.

2:2 «men bikar chapmighinimni yaki bikar chapmaywatqinimni jezmleshtürüş üçhün Yérusalémdikilerning aldida ... eller arisida jakarlaydighan xush xewerni bayan qildim» — «bikar chapmighinim» we «bikar chapmaywatqinim» dégen menisi néme bolatti? Pawlus özinig xush xewerni jakarlash xizmitini «méning chépishim» yaki «yügürüshüm» dep teswirleydu. U mushu yerde bashqa rosullar bilen körüshüshki meqsiti uning yetküzgen «xush xewer»ning toghra ikenlikini jezmleshtürüş, shundaqla ularnimu uning xizmiti toghruluq xatirjem qilish üçhün idi.

2:2 Ros. 19:21.

2:3 «Netijide, hetta manga hemrah bolghan Titus Yunanliq bolsimu, xetnini qobul qilishqa mejburlanmidi» — «Yunanliq» yaki «grék» — Yeni Yehudi emes, shuningdek xetne qilinghan kishi emes.

2:3 Ros. 16:3; 1Kor. 9:21.

2:4 «shu chaghdiki «xetne mesilisi» bolsa, ... yalghanchiliq qilghan saxta qérindashlar tüpeylidin bolghanidi» — bizningche «xetne mesilisi» (grék tilida «bu ish») yuqiriqi 3-ayette «manga hemrah bolghan Titus Yunanliq bolsimu, xetnini qobul qilishqa mejburlanmidi» déyilgen ish bilen baghliq. Démek, eyni chaghda bezi «yalghanchiliq qilghan saxta qérindashlar» «shu yat ellik adem xetne qobul qilimsa bolmaydu» dégen pikirni otturigha qoyghan bolsa kérek.

2:4 Ros. 15:24.

«Galatyalilarga»

xush xewerge qoshqini yoq idi...⁷ Del eksiche, xush xewerni xetne qilinghanlarga yetküzüsh wezipisi Pétrusqa tapshurulghandek, xetnisizlarga yetküzüsh wezipisi manga tapshurulghan dep tonup yétip.⁸ (chünki Pétrusni xetniliklerge rosulluqqa Küchlendürgüchi bolsa, ménimu ellerge rosul bolushqa küchlendürgenidi),⁹ manga ata qilinghan shu méhir-shepquetni tonup yetken «jamaetning tüwrükliri» hésablanghan Yaqup, Kéfas we Yuhannalar bolsa, siler ellerge béringlar, biz xetniliklerge barayli dep Barnabas bilen ikkimizge hemdemlik ong qolini bérishti.¹⁰ Ularning bizge peqet kembeghellerni untumanglar dégen birla telipi bar idi; men del bu ishqa qizghin bolup kéliwatattim...

Pawlusning Antakyada Pétrusni eyiblishi

¹¹ Biraq, kéyin Pétrus Antakya shehirige kelgende, uning eyiblik ikenliki éniq bolghachqa, men uni yüzturane eyiblidim.¹² Chünki Yaqupning yénidin bezi ademler kélishitin ilgiri u yat ellikler bilen hemdastixan bolghanidi; biraq ular kelgende, xetniliklerdin qorqup shu qérindashlardin özini tartti.¹³ Hetta bashqa Yehudiy qérindashlar uning bu saxtiliqigha qoshulup ketti; hetta Barnabasmu azdurulup ularning saxtipezlikige shérik boldi.¹⁴ Emma men ularning xush xewerning heqiqiti boyiche durus mangmighanliqini körüp, hemmeylenning aldidila Pétrusqa: «Sen Yehudiy turup, Yehudiylarning adetliri boyiche yashimay, belki yat elliklerde yashawatisen; shundaq turuqluq, némishqa sen yat elliklerni Yehudiylardek yashashqa zorlimaqchimusen?» — dédim,¹⁵ we yene: «Biz ikkimiz tughulushimizdinla Yehudiyimiz, «gunahkar dep qaralghan yat ellikler»din emesimiz,¹⁶ lékin insanning heqqaniy qilinishini Tewrat qanunigha emel qilishqa intilishliri bilen emes, belki Eysa Mesihning étiqad-sadaqetliki bilen bolidu, dep bilimiz. Shunga Tewrat qanunigha emel qilishqa intilish bilen emes, belki Mesihge baghlanghan étiqad bilen heqqaniy qilinishimiz üçün bizmu Mesih Eysagha étiqad qilduq — chünki héch et igisi Tewrat qanunigha emel qilishqa intilishliri bilen heqqaniy qilinmaydu» — dédim...

2:6 «lékin abruyluq hésablanghan ademler...» — Pawlus bu sel kinayilikrek körüngen gepni ishlitishi bilen bashqa rosullargha yaki jamaetning aqsqaqallirigha hörmetsizlik qilmaqqi emes, belki Galatyalilargha (shundaqla, bizlerge!) insanlarni Xudadin yuqiri qoymasliq kérek, dep körsetmekchi. «mushu abruyluq erbablar dep sanalganlarning mendiki xush xewerge qoshqini yoq idi» — grék tilida: «manga héchnerse qoshmidi».

2:6 Qan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Ef. 6:9; Kol. 3:25; 1Pét. 1:17.

2:7 «del eksiche, xush xewerni xetne qilinghanlarga yetküzüsh wezipisi Pétrusqa tapshurulghandek, xetnisizlarga yetküzüsh wezipisi manga tapshurulghan dep tonup yétip...» — mushu ayetlerdiki «xetne qilinghanlar» Yehudiylarni, «xetnisizler» Yehudiy emeslerni körsitidu, elwette.

2:8 Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 1:16; Ef. 3:8.

2:10 «Ularning bizge peqet kembeghellerni untumanglar dégen birla telipi bar idi» — mumkinchilik barki, rosullarning Pawlusqa «kembeghellér» toghruluq bolghan telipi özliri arisidiki, Yerusalamé jamaitidiki kembeghellerni tekitlep körsetmekchi.

2:10 Ros. 11:30; 24:17; Rim. 15:25; 1Kor. 16:1; 2Kor. 8:1; 9:1.

2:12 «Chünki Yaqupning yénidin bezi ademler kélishitin ilgiri u yat ellikler bilen hemdastixan bolghanidi» — «Yaqupning yénidin bezi ademler» Yerusalamédin kelgen Yehudiy qérindashlar idi. «biraq ular kelgende, xetniliklerdin qorqup shu qérindashlardin özini tartti» — «xetniliklerdin qorqup...»: — mumkinchilik barki, mushu kishiler: «Yehudiy emeslermu xetne qilinishi kérek» dep oylighan. Omumen éytqanda «kona ehde» boyiche, Yehudiylarning eslide Yehudiy emeslerning yémekliklirini yéyishige, ular bilen hemdastixan bolushqa bolmaytti.

2:14 Ros. 10:28.

2:15 «Biz ikkimiz tughulushimizdinla Yehudiyimiz, «gunahkar dep qaralghan yat ellikler»din emesimiz...» — Pawlusning mushu «gunahkar dep qaralghan yat ellikler» dégen sözliri bilen Pétrusqa Yehudiylarning en'eniwi közqarishini yaki pozitiyisini eslitidu. Yehudiylar özlirimu gunahkarlar, elwette!

2:16 «lékin insanning heqqaniy qilinishini Tewrat qanunigha emel qilishqa intilishliri bilen emes, belki Eysa Mesihning étiqad-sadaqetliki bilen bolidu, dep bilimiz» — «Tewrat qanunigha emel qilishqa intilishliri bilen» dégen ibare grék tilida intayin qisqartilip: «qanundiki emeller bilen...» yaki «qanungha qaritilghan emeller bilen» yaki «qanundin chiqqan emeller» dep ipadiliniidu. Bu ibare «Rim.» 3:20, 28, «Gal.» 3:2, 5, 10dimu téplidu. Insanning barliq «Tewrat qanunigha emel qilishqa intilishliri» özining gunahqa patqan bir gunahkar ikenlikini ispatlaydu, xalas. «insanning heqqaniy qilinishi ...belki Eysa Mesihning étiqad-sadaqetliki bilen...» — yaki «insanning heqqaniy qilinishi ... belki Eysa Mesihge étiqad qilish bilen...».

«Mesihge baghlanghan étiqad bilen heqqaniy qilinishimiz üçün bizmu Mesih Eysagha étiqad qilduq» — «bizmu» — Pawlus Pétrusqa söz qiliwatidu, mushu sözi bilen ular ikkilisining Yehudiylar ikenlikini közde tutidu.

2:16 Ros. 13:38; Rim. 3:20, 28; 8:3; Gal. 3:11; 1br. 7:18.

«Galatyalilqlarğa»

¹⁷ Emma Mesihthe heqqaniy qilinshqa izdenginimizde, bizmu «gunahkar» dep ispatlangan bolsaqmu, Mesih emdi gunahning xizmitide bolghuchimu?! Yaq, hergiz! ¹⁸ Emma men eslide ghulatqan nersilerni qaytidin qursam, özümni Tewrat qanunigha xilapliq qilghuchi dep ispatlap körsetken bolimen. ¹⁹ Chünki men Tewrat qanuni bilen Tewrat qanunigha nisbeten öldüm; netijide, men Xudagha yüzlinip yashawatimen. ²⁰ Men Mesih bilen bilge kréstlengenmen, lékin mana, yashawatimen! Lékin yashawatqini men emes, belki mende turuwatqan Mesihdur. We méning hazir etlirimde yashawatqan hayat bolsa, méni söygen we men üçün Özini pida qilghan Xudaning Oghlining iman-étiqadidindur. ²¹ Men Xudaning méhir-shepqtini bikar qiliwetmeymen; chünki heqqaniylik Tewrat qanuni arqiliq kélidighan bolsa, Mesihning ölüshi bikardin-bikar bolup qalatti.

Tewrat qanuni we iman-étiqad

3 ¹ I eqilsiz Galatyalilqlar, köz aldinglarda Eysa Mesih éniq süretlengen, aranglarda kréstlengende körüngeniken, kim silerni heqiqetke itaet qilishtin azdurup séhirlidi? ² Men peqet shunila silerdin sorap bileyki: — Siler Rohni Tewrat qanunigha intilish arqiliq qobul qildinglarmu, yaki xush xewerni anglap, étiqad arqiliq qobul qildinglarmu? ³ Siler shunche eqilsizmu? Rohqa tayinip hayatni bashlighanikensiler, emdilikte et arqiliq kamaletke yetmekchimu? ⁴ Siler étiqad yolida bolghan shunche köp azab-oqubetlerni

2:17 «Emma Mesihthe heqqaniy qilinshqa izdenginimizde, bizmu «gunahkar» dep ispatlangan bolsaqmu, Mesih emdi gunahning xizmitide bolghuchimu?! Yaq, hergiz!» — «bizmu «gunahkar» dep ispatlangan bolsaqmu» — her adem xush xewerge ishense, Xudaning nijatini qobul qilishi üçün awwal özining gunahkar ikenlikini tonup yétishi, shundaqla barliq gunahlarini iqrar qilishi kérek, elwette. Bu jehette Yehudiylar we Yehudiy emesler arisida héchqandaq perq yoq.

2:18 «Emma men eslide ghulatqan nersilerni qaytidin qursam, özümni Tewrat qanunigha xilapliq qilghuchi dep ispatlap körsetken bolimen» — «ghulatqan nersiler» toghruluq: — bu esli Tewrat qanunigha emel qilishqa intilgenlikni körsitidu. Eger birsi öz réalliqigha asasen: «Méning Tewrat qanunigha emel qilalishim qet'iy mumkin emes iken» dep shu tirishishni tashlap, Mesihke étiqad qilish yoli bilen heqqaniylikqa érishsimu, lékin andin yene qaytidin tiriship, heqqaniy bolush üçün Tewrat qanunigha emel qilishqa qaytidin intilse, beribir özining gunahkarliqini ispatlap qoyatti. «Qoshumche söz»imizni körüng.

2:19 «... Chünki men Tewrat qanuni bilen Tewrat qanunigha nisbeten öldüm; netijide, men Xudagha yüzlinip yashawatimen» — bu intayin muhim ikki ayet (19-20) toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

— «Xudagha yüzlinip yashash» — buning belkim üç menisi bar bolushi mumkin: (1) Xudaning shan-sheripi üçün yashash; (2) Xudagha pütünley tayinip yashash (shundaq qilghanda ölüm bolmaydu); (3) Xudaning yétekchilik astida yashash. Rosul belkim ishengüchilerning yashawatqan yéngi hayatimu özining shexsiy niyetliri üçün emes, belki «Xudagha yüzlinip yashawatqan» bolushi kérek, démekchi bolidu («Rim.» 6:10-11-ayetini körüng).

2:19 Rim. 7:4; 14:7; 2Kor. 5:15; 1Tés. 5:10; Ibr. 9:14; IPét. 4:2.

2:20 «méning hazir etlirimde yashawatqan hayat bolsa, ... Xudaning Oghlining iman-étiqadidindur» — bashqa birxil terjimisi: «méning hazir etlirimde yashawatqan hayat bolsa... Xudaning Oghligha bolghan étiqad bilen». Özimizning terjimimiz toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng.

2:20 Gal. 1:4; Ef. 5:2; Tit. 2:14.

2:21 «Men Xudaning méhir-shepqtini bikar qiliwetmeymen; chünki heqqaniylik Tewrat qanuni arqiliq kélidighan bolsa, Mesihning ölüshi bikardin-bikar bolup qalatti» — eger ademler tiriship-tirmiship Tewrat qanunigha emel qilalighan yaki qilalaydighan bolsa, shundaqla özi heqqaniy adem dep ispatlisa, némishqa Eysa Mesih Özini qurbanliq qildi? Undaq bolghanda insanlar gunahlaridin qutulush üçün Xudaning méhir-shepqtige mohtaj bolmighan bolatti; yeni, Mesihning ademni gunahlaridin qutquzup nijat yolini échish üçün bolghan ölüshi bikar bolatti (Mesihning ölüshi esli mumkin bolmaydighan ish idi; bu tarixta eng karamet, alemshumul ajayib weqe idi; chünki U Özi «Hayat Özümdürmen», «Tirilish Özümdürmen» dégenidi; «Hayat» Bolghuchi qandaqmu ölsün?).

2:21 Ibr. 7:11.

3:1 «I eqilsiz Galatyalilqlar, köz aldinglarda Eysa Mesih éniq süretlengen, aranglarda kréstlengende körüngeniken, kim silerni heqiqetke itaet qilishtin azdurup séhirlidi?» — «Eysa Mesih ... aranglarda kréstlengende körüngeniken» dégen sözler toghruluq ikki közqarash bar: (1) Pawlus xush xewerde Eysa toghruluq pakitlarni shunche éniq yetküzüp jakarlighachqa, anglighichilar «neq meydanda turghandek, öz közi bilen guwahchi bolghandek» bolghanliqini yaki: (2) Pawlusning kéche-kündüz öç hayatni arqiliq Mesihning kréstlengenlikini körsetkenlikini körsitidu (1:16, 2:20ni körüng). Bizningche ikkila közqarash toghra.

3:1 Gal. 5:7.

3:2 «siler rohni Tewrat qanunigha intilish arqiliq qobul qildinglarmu, yaki xush xewerni anglap, étiqad arqiliq qobul qildinglarmu?» — «Roh» Xudaning Muqeddes Rohini körsitidu.

3:3 «Siler shunche eqilsizmu? Rohqa tayinip hayatni bashlighanikensiler, emdilikte et arqiliq kamaletke yetmekchimu?»

«Galatiyalilarga»

bikargha tarttinglarmu? Derweqe bikargha kettighu?!⁵ Silerge Rohni Teminligüchi, aranglarda möjizalarni yaritwatquchi bu karametlerni silerning Tewrat qanunigha intilip tayanghininglardin qilamdu, yaki anglighan xewerge baghligghan ishench-étiqadinglardin qilamdu?.

⁶ Muqeddes yazmilarda déyilgendek: «Ibrahim Xudagha étiqad qildi; bu uning heqqaniyliqi hésablandi».. ⁷ Shuning üçhün, shuni chüshinishinglar kérekki, étiqadtin tughulghanlarla Ibrahimning heqiqiy perzentliridur.. ⁸ Muqeddes yazmilarda Xudaning yat elliklerni Özige étiqad qilishi arqiliq ularni heqqaniy qilidighanliqi aldin'ala körülüp, Xudaning Ibrahimgha: «Sende barliq el-milletlerge bext ata qilinidu» dep xush xewerni aldin éytqanliqi xatirilen-genidi.. ⁹ Shuning bilen, étiqadtin bolghanlar étiqad qilghuchi Ibrahim bilen teng bext tapidu. ¹⁰ Lékin Tewrat qanunigha emel qilimiz dep yürgenler bolsa hemmisi lenetke qalidu. Chünki muqeddes yazmilarda mundaq yézilghan: «Tewrat qanunida yézilghan hemme emrlerge üzlüksiz emel qilmaywatqan herbir kishi lenetke qalidu».. ¹¹ Yene roshenki, héchkim Xudaning aldida qanungha intilish arqiliq heqqaniy qilinmaydu; chünki Muqeddes Kitabta yézilghinidek: — «Heqqaniy adem ishench-étiqadi bilen hayat bolidu».. ¹² Emma qanun yoli étiqad yoligha asaslangan emes, belki Muqeddes Kitabta: — «Qanunning emrlirige emel qilghuchi shu ishlar bilen hayat bolidu» déyilgendetur.. ¹³ Halbuki, Mesih bizni Tewrat qanunidiki lenettin hör qilish üçhün ornimizda lenet bolup bedel töldi. Bu heqte muqeddes yazmilarda: «Yaghachqa ésilghan herbir kishi lenetke qalghan hésablansun» dep yézilghan. ¹⁴ Shuning bilen Mesih Eysa arqiliq Ibrahimgha ata qilinghan bext yat elliklergimu keltürülüp, biz wede qilinghan Rohni étiqad arqiliq qobul qilalaymiz.

Tewrat qanuni we Xudaning wedisi

¹⁵ Qérindashlar, men insanlarche sözleymen; hetta insanlar arisida özara ehde tüzülsimu, bashqa héchkim uni yoqqa chiqiriwételmeydu yaki uninggha birer nerse qoshalmaydu.. ¹⁶ Shu-

— «Rohqa tayinip» — grék tilida «Rohta» (Xudaning Rohida, elwette). «emdilikte et arqiliq kamaletke yetmekchimu?» — «et arqiliq» yaki «insaniy etler arqiliq» — démek, Xudaning méhir-shepkitige emes, nijatigha emes, belki öz küchige, Tewrat qanunigha emel qilishqa intilishlarga tayinishtin ibaret.

3:5 «silerge Rohni Teminligüchi» — «Roh» — Muqeddes Roh, Xudaning Rohi. «Silerge Rohni Teminligüchi» XudaAtining Özi.

3:6 Yar. 15:6; Rim. 4:3; Yaq. 2:23.

3:7 «... étiqadtin tughulghanlarla Ibrahimning heqiqiy perzentliridur» — grék tilida «étiqadtin bolghanlar...» — démek, Mesih Eysagha étiqad baghlap «qaytidin tughulghan»lar, Ibrahimning izlirini basqanlar.

3:8 «muqeddes yazmilarda Xudaning yat elliklarni Özige étiqad qilishi arqiliq ularni heqqaniy qilidighanliqi aldin'ala körülüp...» — «yat ellikler» — Yehudiy emesler. «Sende barliq el-milletlerge bext ata qilinidu» — «Yar.» 12:3.

3:8 Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 49:10; Ros. 3:25.

3:10 «Lékin Tewrat qanunigha emel qilimiz dep yürgenler bolsa hemmisi lenetke qalidu» — «Tewrat qanunigha emel qilimiz dep yürgenler» — mushu yol bilen özlirini heqqaniy dep ispatlaymiz deydighanlar, elwette, «Tewrat qanunida yézilghan hemme emrlerge üzlüksiz emel qilmaywatqan herbir kishi lenetke qalidu» — «Qan.» 27:26. Elwette, héchkim Tewrat qanunining emrlirige «üzlüksiz emel qilalmaydu» — shunga hemme kishi, Yehudiy bolsun, Yehudiy emes bolsun, Mesihsiz bolsa lenet astida turidu.

3:10 Qan. 27:26.

3:11 «Heqqaniy adem ishench-étiqadi bilen hayat bolidu» — «Hab.» 2:4.

3:11 Hab. 2:4; Rim. 1:17; 3:20; Gal. 2:16; Ibr. 10:38

3:12 «Qanunning emrlirige emel qilghuchi shu ishlar bilen hayat bolidu» — «Law.» 18:5. Héchkim Tewrat qanunining emrlirige emel qilalmaydu, elwette.

3:12 Law. 18:5; Ez. 20:11; Rim. 10:5.

3:13 «Halbuki, Mesih bizni Tewrat qanunidiki lenettin hör qilish üçhün ornimizda lenet bolup bedel töldi» — grék tilida: «hör qilish üçhün bedel tölesh» yaki «qutuldurup bedel tölesh» dégen ibariler adette qullarni bazardin qaytidin sétiwélip, hör qilish»ni körsitidu. «yaghachqa ésilghan herbir kishi lenetke qalghan hésablansun» — «Qan.» 21:24.

3:13 Qan. 21:23; Rim. 8:3; 2Kor. 5:21.

3:15 «men insanlarche sözleymen» — mushu ibare belkim «insanlarning kündilik turmushidin bir misal körsitey», dégini bolsa kérek.

3:15 Ibr. 9:17.

«Galatiyalilarga»

ningdek, Xudaning ehdisidiki wediler Ibrahim we uning neslige éytilgan. Muqeddes Kitabta U: «we séning nesilliringge», (yeni, köp kishilerga) démeydu, belki «séning neslingge», (yeni yalghuz bir kishigila), deydu — bu «nesil» Mesihdur.¹⁷ Men shuni démekchimenki, Xudaning Mesihke aldın tüzgen bir ehdisini töt yüz ottuz yildin kéyin chüshürülgen Tewrat qanuni emeldin qalduralmaydu, Xudaning bu wedisini héch bikar qilalmaydu.¹⁸ Chünki wede qilinghan miras qanungha asaslانghan bolsa, mana u Xudaning wedisige asaslانghan bolmaytti; lékin Xuda shapaet bilen uni Ibrahimgha wede arqiliq ata qilghan.

¹⁹ Undaqta, Tewrat qanunini chüshürüshdeki meqset néme? U bolsa, insanlarning itaetsizlikliri tüpeylidin, Xudaning mirasi wede Qilinghuchi, yeni Ibrahimning nesli dunyagha kelgüche qoshumche qilip bérilgen; u perishtiler arqiliq bir wasitichining qoli bilen békitilip yolgha qoyulghan.²⁰ Emma «wasitichi» bir terepningla wasitichisi emes (belki ikki terepningkidur), lékin Xuda Özı peqet birdur.²¹ Undaqta, Tewrat qanuni Xudaning wedilirige zitmu? Yaq, hergiz! Eger birer qanun insanlarnı hayatliqqa érishtüreleydighan bolsa, undaqta heqqaniylik jezmen shu qanungha asaslانghan bolatti.²² Halbuki, muqeddes yazmilar pütkül alemni gunahning ilkige qamap qoyghan; buningdiki meqset, Eysa Mesihning sadaqet-étiqadi arqiliq wedining étiqad qilghuchilargha bérilishi üçündür.²³ Lékin étiqad yoli kélip ashkare bolghuche, biz Tewrat qanuni teripidin qoghdilip, ashkare bolidighan étiqadni kütüshke qamap qoyulghaniduq.²⁴ Shu teriqide, bizning étiqad arqiliq heqqaniy qilinishimiz üçün Tewrat qanuni bizge «terbiyiligüchi» bolup, bizni Mesihke yétekledi.²⁵ Lékin étiqad yoli ashkara bolup, biz emdi yene «terbiyiligüchi»ning nazaritide emesimiz.²⁶ Chünki hemminglar Mesih Eysagha étiqad qilish arqiliq Xudaning oghulliri boldunglar.²⁷ Chünki herqaysinglar Mesihge kirishke chömüldürülgen bolsanglar, Mesihni kiyiwalghan boldunglar.²⁸ Mesihde ne Yehudiy bolmaydu ne Grék

3:16 «Shuningdek, Xudaning ehdisidiki wediler Ibrahim we uning neslige éytilgan. Muqeddes Kitabta U: «we séning nesilliringge», yeni, köp kishilerga démeydu, belki «séning neslingge», yeni yalghuz bir kishigila, deydu — bu «nesil» Mesihdur» — bu wede Tewrat, «Yar.» 12:7 we 13:15, 17:7, 24:7de tépilidu. Démisekmu, Mesih Yehudiylardin bolup, u Ibrahimning nesli, elwette.

3:16 Gal. 3:8.

3:17 «Xudaning Mesihke aldın tüzgen bir ehdisi» — «Mesihke» — démek, Mesih «Ibrahimning nesli»ning süpitide bolup ehde shu chaghda Uninggha tüzgen.

—Bezi kona köchürmilerde «Mesihke» dégen söz tépilmaydu.

3:17 Yar. 15:13; Mis. 12:40; Ros. 7:6.

3:18 «Chünki wede qilinghan miras qanungha asaslانghan bolsa, mana u Xudaning wedisige asaslانghan bolmaytti; lékin Xuda shapaet bilen uni Ibrahimgha wede arqiliq ata qilghan» — «wede qilinghan miras» Ibrahimgha wede qilinghan köp tereplik bextni közde tutidu.

3:18 Rim. 4:14.

3:19 «Tewrat qanunini chüshürüshdeki meqset néme?... u perishtiler arqiliq bir wasitichining qoli bilen békitilip yolgha qoyulghan» — «bir wasitichi» shübhisiyki, Musa peyghemberni körsitidu.

—Bu muhim 19-ayet toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng. «Tewrat qanuni... insanlarning itaetsizlikliri tüpeylidin» — bu sózning köp jehetliri bar — «qoshumche söz»imizde u toghruluq toxtilimiz.

3:19 Qan. 5:5; Yuh. 1:17; 15:22; Ros. 7:38,53; Rim. 4:15; 5:20; 7:8.

3:20 «emma «wasitichi» bir terepningla wasitichisi emes belki ikki terepningkidur, lékin Xuda Özı peqet birdur» — bu ayetke bérilgen birneche sherh bar. Menisi belkim: «Ikki adem kélishim tüzgende, bir wasitichi bolush kérek. Lékin, Xuda Öz ehdisini Ibrahimgha bergende, uni wasitichisiz bergen, u sap Xudaning qolidin kelgen; shunga bu ehde beribir Tewrat qanunidin üstün turidu» dégende bolidu. «Qoshumche söz»imizde umu toghruluq toxtilimiz.

3:22 Rim. 3:9; 11:32.

3:24 «bizning étiqad arqiliq heqqaniy qilinishimiz üçün Tewrat qanuni bizge «terbiyiligüchi» bolup,...» — «terbiyiligüchi» grék tilida «pédagog» dégen söz bilen ipadilinedu.

3:24 Mat. 5:17; Ros. 13:38; Rim. 10:4.

3:26 «... Chünki hemminglar Mesih Eysagha étiqad qilish arqiliq Xudaning oghulliri boldunglar» — bu muhim 23-26-ayetler toghruluq «qoshumche söz»imizde, yuqiriqi 3:19-ayet üstide toxtalghinimizni körüng.

3:26 Yesh. 56:5; Yuh. 1:12; Rim. 8:15; Gal. 4:5.

3:27 «Chünki herqaysinglar Mesihge kirishke chömüldürülgen bolsanglar, Mesihni kiyiwalghan boldunglar» — démek, Mesihge étiqad qilip sugha chömüldürülüp, Uninggha baghlانghan bolsaq, Uning tebiitige igileymiz, shuning bilen «Mesihge mensup adem» bizning asasiy salahiyetimiz bolidu.

3:27 Rim. 6:3.

«Galatiyalilarga»

bolmaydu, ne qul bolmaydu ne hör bolmaydu, ne er bolmaydu ne ayal bolmaydu, hemminglar Mesih Eysada bir bolisiler...²⁹ Siler Mesihke mensup bolghanikensiler, silermu Ibrahimning nesli bolisiler we uninggha wede qilinghan bext-saadetke mirasxordursiler..

Dawami

4¹⁻² Yene shuni éytimenki: Gerche bir bala pütün mülükning igisi bolsimu, mirasxor gödek waqitlirida taki atisi belgiligen waqit toshmighuche, u öz öyidiki quldin perqi bolmaydu. Chünki u yenila xojidarlar we bala baqquchilarning bashqurushida bolidu..³ Shuninggha oxshash, bizmu gödek waqtimizda, bu dunyadiki «asasiy qaide-qanuniyetler» astida qul bolghaniduu..⁴ Lékin, waqit-saiti toluq toshqanda, Xuda Öz Oghlini bu dunyagha ewetti. U bir ayal kishidin tugulghan, shuningdek Tewrat qanuni astida tugulghanidi..⁵ Buningdiki meqset, Xuda Tewrat qanuni astida yashighan bizlarni bedel tölep hörlükke chiqirip, bizning oghulluqqa qobul qilinishimiz üçündür..⁶ Hem siler Uning oghulliri bolghanliqinglar üçün, Xuda Öz Oghlining: «Abba! Atam!» dep chaqirghuchi Rohini ewetip qelbimizge saldi..⁷ Shuning üçün, siler hazir qul emes, belki oghulliridursiler; oghulliri bolghanikensiler, Xuda arqiliq Özige mirasxor bolisiler..

Pawlusning Galatiyalilardan endishe qilishi

⁸ Burun, Xudani tonumighan waqtinglarda derweqe yalghan ilahlarıning qulluqigha tutulghansiler..⁹ Emdilikte, hazir heqiqiy Xudani tonughanikensiler, — yaki éniqraq qilip éytqanda, Xuda teripidin tonulghanikensiler, emdi siler néme dep bu dunyadiki küchsiz, ebejq erzimes «asasiy qaide-qanuniyetler»ge qarap yanisiler? Ularning qulluqigha yéngiwashtin qaytishni xalamsiler?..¹⁰ Siler alahide kün, ay, pesil we yillarni étiwargha élip xatirilesheke bashlidinglar!..¹¹ Men ilgiri silerge singdürgen ejrim bikar kétermikin, dep siler üçün ensirewatimen.

3:28 «Mesihde ne Yehudiy bolmaydu ne Grék bolmaydu... hemminglar Mesih Eysada bir bolisiler» — «Grék» dégen söz mushu yerde «Yehudiy emes», «yat ellikler»ni bildürüldü.

3:28 Yuh. 17:21.

3:29 Yar. 21:12; Rim. 9:7; Ibr. 11:18.

4:1-2 «... Gerche bir bala pütün mülükning igisi bolsimu, mirasxor gödek waqitlirida taki atisi belgiligen waqit toshmighuche, u öz öyidiki quldin perqi bolmaydu. Chünki u yenila xojidarlar we bala baqquchilarning bashqurushida bolidu» — «ghojidar» dégen sözning menisi yuqiriqi «terbiyiligiuchi» dégen sözge yeqin.

4:3 «bu dunyadiki «asasiy qaide-qanuniyetler» — bezi alimlar mushu sözni yaman rohlarni körsitidu, dep qaraydu. Lékin «Kolossiliklerge»diki «Kol.» 2:8, 20 toghruluq «qoshumche söz»imizde biz bashqiche chüshendürimiz.

4:4 «Lékin, waqit-saiti toluq toshqanda, Xuda Öz Oghlini bu dunyagha ewetti. U bir ayal kishidin tugulghan, shuningdek Tewrat qanuni astida tugulghanidi» — «Tewrat qanuni astida tugulghanidi» dégen ibare «Eysa Mesih Tewrat qanunigha boysunup yashighan» dégen menini öz ichige alidu.

4:4 Yar. 15:16; 49:10; Dan. 9:24; Mat. 5:17.

4:5 Yuh. 1:12; Gal. 3:26.

4:6 «Hem siler Uning oghulliri bolghanliqinglar üçün, Xuda Öz Oghlining: «Abba! Atam!» dep chaqirghuchi Rohini ewetip qelbimizge saldi» — ibraniy tilida «Abba» «dadam»ni bildüridu, «Abba! Atam!» «I söyümlük atam!» dégen gep.

4:6 Rim. 8:15.

4:7 «Shuning üçün, siler hazir qul emes, belki oghulliridursiler» — grék tilida bu ayettiki «siler» «sen» dep ipadiliniidu. «oghulliri bolghanikensiler, Xuda arqiliq Özige mirasxor bolisiler» — «Xuda arqiliq Özige mirasxor bolisiler» bezi kona köchürmilerde: «Mesih arqiliq Xudaning Özige mirasxor bolisiler» déyilidu.

4:8 «Burun, Xudani tonumighan waqtinglarda derweqe yalghan ilahlarıning qulluqigha tutulghansiler» — «yalghan ilahlar» grék tilida «eyniyiti ilah emesler» bilen ipadiliniidu.

4:8 1Kor. 8:4.

4:9 «emdi siler néme dep bu dunyadiki küchsiz, ebejq erzimes «asasiy qaide-qanuniyetler»ge qarap yanisiler?» — «erzimes artuqche» — Grék tilida «tilemchilikke ait» dégen sözler bilen ipadiliniidu.

4:9 Kol. 2:20.

4:10 «Siler alahide kün, ay, pesil we yillarni étiwargha élip xatirilesheke bashlidinglar!» — mushu ayettiki «kün, ay, pesil we yillar» bolsa belkim Tewrat qanunida Yehudiylar üçün békitilgen héytlarni hem Yehudiylarning en'eniliri boyiche ötküzidighan héytlarnimu körsitidu. Meyli Yehudiylarningki bolsun bolmisun, prinsip oxshash, étiqadchilar üçün héchqandaq alahide kün-héytlarni xatirilesheghing hajiti yoq.

4:10 Rim. 14:5; Kol. 2:16.

«Galatiyalilarga»

¹² Qérindashlar, men shuni silerdin ötünimenki, manga oxshash bolunglar; chunki men silerge oxshash boldum. Siler eslide manga héch azar yetküzmigeninglar. ¹³ Emma silerge melumki, etlirimdiki bir zeplik tüpeylidin, men xush xewerni silerge birinchi qétim yetküzgenidim. ¹⁴ U chaghda, etlirimdiki bu zeplik silerge nisbeten sinaqtek bolsimu, lékin siler méní kemsitmidinglar yaki chetke qaqmidinglar. Eksiche, méní Xuda ewetken bir perishtini, hetta Mesih Eysa özini kütkendek kütüwalinglar. ¹⁵ U chaghdiki bext-berikitinglar emdi nege ketti?! Men silerge guwahchi bolup éyतालaymenki, u chaghda siler mumkin bolsa, manga közliringlarni oyup bérishkimu razi idinglar! ¹⁶ Emdilikte, silerge heqiqetni sözligenlikim üçün düshmininglarga aylinip qaldimmu?

¹⁷ Men éytip ötkén héliqi ademler silerge qizghinliq körsitidu, emma niyiti durus emes; ular peqet silerni nijatning sirtigha chiqirip, qizghinliqlinglarni özlirige qaritiwalmaqchi. ¹⁸ Emma men siler bilen birge bolghan waqitlardila emes, belki daim yaxshi ishqa qizghinliq qilishning özi yaxshidur, elwette.

¹⁹ Söyümlük balilirim! Mesih silerde töeldürülgüche men siler üçün tolghaq azablarini yene bir qétim tartiwatimen! ²⁰ Méning hazirla yéninglarga béríp, silerge bashqiche teleppuz bilen sözligüm kéliwatidu; chunki bu ehwalninglar toghruluq néme qilishni zadila bilmeywatimen!

«Qul dédek» Hejer bilen «hör ayal» Sarah toghrisidiki temsildin terbiye-sawaq élish

²¹ I Tewrat qanunining ilkide yashashni xalaydighanlar, silerdin shuni sorap baqay, siler Tewratning özide néme déyilgenlikige qulaq salmamsiler? ²² Tewrat, Ibrahimning ikki oggli bolup, biri dédektin, yene biri hör ayalidin bolghan, dep xatirilengen. ²³ Dédektin bolghan ogghul «et bilen» tughulghan; hör ayalidin bolghan ogghul bolsa Xudaning wedisi arqiliq tughulghan-

4:12 «Qérindashlar, ... manga oxshash bolunglar; chunki men silerge oxshash boldum» — Pawlus özi Yehudiy bolsimu, Tewrat qanunining (heqqaniylıqqa ait telepliridin bashqa) barliq emrliridin (Mesihning nijati bilen) azad bolup Muqeddes Rohning yétkechilikide yashigan; shunga u Galatiyalilardin: «Manga oxshash bolunglar» dep ötünidu; «chunki men silerge oxshash boldum» — démek, u Yehudiy emeslerdek (Galatiyalilardek) Tewrat qanunining telepliridin mustesna boldi. Lékin Galatiyalılar Yehudiylardek bolimiz dep özlirini Tewrat qanunining barliq telepliri astigha qoymaqchi idi! «Siler eslide manga héch azar yetküzmigeninglar» — démek, Pawlus ulargha hazirla éytqan qattiq gépini ularning özi qandaqtur bir ziyani yaki azar yetküzgenlikini tüpeylidin éytqan emes, deydu (5-15-ayetlerde u ularning eslide özi qörsetken chongqur muhebbitini esleydu), belki ularni közlep: «siler öz-özliringlarga azar béríwatisiler» dep agah bérish üçün éytidu.

4:13 «Emma silerge melumki, etlirimdiki bir zeplik tüpeylidin, men xush xewerni silerge birinchi qétim yetküzgenidim» — «etlirimdiki bir zeplik tüpeylidin» — bu sözdin qarighanda, Pawlus belkim késel sewebidin Galatiyada dem élishqa mejbur bolghanidi. Mumkinchilik barki, bu késel uning közliri bilen baghliq bolup, uning chirayini intayin set qiyapetke kirgüzüp qoyghanidi (14-ayet). 14-15-ayet, 6:11 we «2Kor.» 12:7-10nimu körüng. Pawlus adette xetlirini pütükchi arqiliq yazatti (mesilen, «Rim.» 16:22).

4:14 «U chaghda, etlirimdiki bu zeplik silerge nisbeten sinaqtek bolsimu, lékin siler méní kemsitmidinglar yaki chetke qaqmidinglar. Eksiche, méní Xuda ewetken bir perishtini, hetta Mesih Eysa özini kütkendek kütüwalinglar» — Pawlusning bu köz késil yene bir tereptin qiyinchiliq élip keldi — U xush xewerning yolida köp ademlerning késellirini dua qilip saqaytti; ularning saqaytilishi arqiliq köp ademler xush xewerge ishendí. Lékin uning özide késel bolghachqa, bu ish uni bashqılarning aldida mazaqqa qaldurush éhtimallıqı bolamdu, qandaq?

4:14 Mal. 2:7; Mat. 10:40; Yuh. 13:20.

4:17 «ular peqet silerni nijatning sirtigha chiqirip...» — bezi kona köchürmilerde «ular peqet silerni bizdin ayrilip nijatning sirtigha chiqirip» déyilidu.

4:17 Rim. 10:2; 2Kor. 11:12.

4:18 «Emma men siler bilen birge bolghan waqitlardila emes, belki daim yaxshi ishqa qizghinliq qilishning özi yaxshidur, elwette» — bashqa birxil terjimisi: «Meyli men siler bilen bille bolay yaki bolmay, silerge niyiti yaxshi qizghinliqı bar ademler bar bolsa, daim yaxshi bolidu, elwette».

4:19 1Kor. 4:15; Flm. 10; Yaq. 1:18.

4:20 «Méning hazirla yéninglarga béríp, silerge bashqiche teleppuz bilen sözligüm kéliwatidu» — «bashqiche bir teleppuz bilen...» — Pawlus téximu qattiq teleppuzdimu, yaki mulayimraq teleppuzdimu, ulargha zadı «qandaq teleppuz»da sözlesh kéreklikini bilmeytti.

4:22 «Ibrahimning ikki oggli bolup, biri dédektin...» — dédek (qul ayal) — yeni Hejer. «yene biri hör ayalidin bolghan...» — öz hör ayali Sarah idi.

4:22 Yar. 16:2,15; 21:2; Ros. 7:8; Ibr. 11:11.

dur...²⁴ Bu ikki ishni bir oxshitish dégili bolidu. Bu ikki ayal Xudaning insanlar bilan tüzgen ikki ehdisining wekilidur. Birinchi ehde Sinay téghidin kélip, derheqiqet balilirini qulluqta bolushqa tughidu; mana Hejer uninggha wekildur;²⁵ démek, Hejer bolsa Erebistandiki Sinay téghigha simwol qilinip, yeni бүгүнкү Yérusalémgha oxshitilidu; chünki u sheher we uning baliliri qulluqta turmaqta...²⁶ Emma yuqiridin bolghan Yérusalém hördur, u hemmimizning anisidur;²⁷ Chünki, muqeddes yazmilarda mundaq yézilghan: —

«Xushal bol, i perzent körmigen tughmas ayal!

Tentene qilip yangrat, towla, i tolghaq tutup baqimighan!

— Chünki ghérib ayalning baliliri éri bar ayalningkidin köptur!»...

²⁸ Emdi i qérindashlar, Ishaq Xudaning wedisidin tughulghandek bizmu Xudaning wedisi boyiche tughulghan perzentlarmiz...²⁹ Lékin u chaghda «etlerdin tughulghan» bala «rohtin tughulghan» baligha ziyankeshlik qilghinidek, hazir shundaq bolidu...³⁰ Lékin muqeddes yazmilarda néme déyilgen? Uningda: «Sen bu dédikingni ogghli bilen qoshup heydiwet! Chünki dédektin tapqan ogghul hergiz hör ayalindin bolghan ogghul bilen mirasqa ortaq bolmaydu!» dep pütülgen...³¹ Emdi, qérindashlar, biz dédekning emes, belki hör ayalning perzentliridur-miz. Mesih bizni hörlükte yashisun dep hör qildi. Shuning bilen uningda tapan tirep turunglar we qulluqning boyunturuqigha qaytidin qisilip qalmanglar.

4:23 «Dédektin bolghan ogghul «et bilen» tughulghan» — «et bilen» dégen ibare «insanning etlirige tayinish»ni bildüridu. Hejerning ogghli Ismail peqet insanlarning oy-pikri, insaniy küchi bilen tughulghan. «Dédektin bolghan ogghul «et bilen» tughulghan; hör ayalidin bolghan ogghul bolsa Xudaning wedisi arqiliq tughulghandur» — bu pütün ayet toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng.

4:23 Yuh. 8:39; Rim. 9:7.

4:25 «démek, Hejer bolsa Erebistandiki Sinay téghigha simwol qilinip, yeni бүгүнкү Yérusalémgha oxshitilidu; chünki u sheher we uning baliliri qulluqta turmaqta» — «qulluqta» dégen söz rohiy qulluqta, yeni Tewrat qanunining qulluqida. «Bүгүнкү Yérusalém we uning baliliri» Yehudiy xelqi, shundaqla Tewrat qanunigha emel qilishqa tirishqanlirim bilen heqqaniy adem bolay dégen hemme ademni körsitidu.

4:25 Mis. 19, 20.

4:26 «Emma yuqiridin bolghan Yérusalém hördur, u hemmimizning anisidur...» — bashqiche éytqanda, Ibrahimning öz ayali Sarah bolsa hör ayal bolghachqa, ershtiki Yérusalémgha, shundaqla yéngi ehdiye yashighan jamaette wekillik qilidu. Shunga, «ershtiki Yérusalém»ni bizning animiz, déyishke bolidu.

4:26 Weh. 21:2.

4:27 «Xushal bol, i perzent körmigen tughmas ayal! Tentene qilip yangrat, towla, i tolghaq tutup baqimighan! — chünki ghérib ayalning baliliri éri bar ayalningkidin köptur!» — Yesh.» 54:1.

4:27 Yesh. 54:1

4:28 «... Ishaq Xudaning wedisidin tughulghandek bizmu Xudaning wedisi boyiche tughulghan perzentlarmiz» — bezi kona köchürmiliride «... Ishaq Xudaning wedisidin tughulghandek silermu Xudaning wedisi boyiche tughulghan perzentlersiler» déyilidu.

4:28 Rim. 9:7, 8.

4:29 «Lékin u chaghda «etlerdin tughulghan» bala «rohtin tughulghan» baligha ziyankeshlik qilghinidek, hazir shundaq bolidu» — «etlerdin tughulghan» bala — Ismailni, shundaqla u simwol qilinghan «Tewrat qanunigha qul bolghanlar»ni körsitidu. «Rohtin tughulghan» — Xudaning wedisi we möjizisi arqiliq, yeni Muqeddes Rohning küch-qudriti bilen tughulghan Ishaqni, shundaqla u simwol qilinghan Eysa Mesihke étiqad qilghuchi, Muqeddes Rohtin «qaytidin tughulghan» Xudaning rohiy perzentlirini körsitidu. Eslide Ismail Ishaqqa ziyankeshlik qilghinidek, Yehudiy xelq Mesihge ishengenlerge ziyankeshlik qilatti we бүгүнге qeder her türlik «qanungha tayanganlar»mu oxshashla «Xudaning rohgha tayanganlar»gha ziyankeshlik qilidu.

4:29 Yar. 21:9.

4:30 «Sen bu dédikingni ogghli bilen qoshup heydiwet! Chünki dédektin tapqan ogghul hergiz hör ayalindin bolghan ogghul bilen mirasqa ortaq bolmaydu!» — «Yar.» 21:10. Mushu (21-31) ayetlerge «qoshumche söz»imizde sherh bérimiz.

4:30 Yar. 21:10.

«Galatiyalilarga»

Étiqadchilarning erkinlik

5¹⁻² Mana, menki Pawlus silerge shuni éytip qoyayki, eger siler xetne qobul qilsanglar, u chaghdá Mesihning silerge héchqandaq paydisi qalmaydu...³ Men xetnini qobul qilgan herbir kishige yene agahlandurup heqiqetni éytip qoyayki, ularning Tewrattiki barliq emr-belgilimilerge toluq emel qilish mejburiyiti bardur...⁴ Ey Tewrat qanuni arqiliq özümni heqqaniy adem qilay dégenler, herbiringlar Mesihdin ayrilip, mehrum bolup, Xudaning shapaitidin chiqip, yiqilip uningdin qaldinglar.⁵ Chünki Rohqa tayinip heqqaniyliqqa baghlanghan arzu-armanni étiqad bilen telpünüp kütmektimiz...⁶ Chünki Mesih Eysada xetnilik küchke ige emes, xetnisizlikmu küchke ige emes, küchke ige bolghini peqet muhebbet arqiliq ish qilidighan étiqadur...⁷ Siler obdan chépip méngiwatqanidinglar; biraq kim silerni heqiqetke itaet qilishtin tosuwaldi?...⁸ Bundaq qayil qilish amili silerni Chaqirghuchidin bolghan emes!...⁹ «Kichikkine xémirturuch pütkül xémirni boldurup yoghinitidu!»...

¹⁰ Özüm Rebge qarap qayil boldumki, silermu bu ishta héch bashqiche oyda bolmaysiler. Emma silerni qaymuqturuwatqan kim bolushidin qet'iynezer, u choqum tégishlik jazasini tartidu...

¹¹ Qérindashlar, eger men «xetne qilinish kérek» dep jakarlap yürgen bolsam, undaqta men бүгүнкү күнгиче yene néme üçün Yehudiylardin ziyankeshlikke uchráp kélimen? Eger shundaq qilghan bolsam, «krést bazarliqi» yoq qilinatti!...¹² Silerni qutritiwatqan bu ademler

5:1-2 «... Eger siler xetne qobul qilsanglar, u chaghdá Mesihning silerge héchqandaq paydisi qalmaydu» — Galatiyalilarning xetnini qobul qilishtiki meqsiti «mushu arqiliq heqqaniyliqqa érishimen» dégenliktur; ular Mesihning gunahlar üçün bolghan qurbanliqigha tayanmayla, peqet yene özining tirishchanliqi bilen «sawabliq ishlar»ni berpa qilmaqchi bolup «öz-özümge tayinip gunahlimirni yuyup heqqaniy adem bolimen» dégenlerdin ibaret idi.

5:1-2 Yesh. 9:3; Yuh. 8:32; Ros. 15:1; Rim. 6:18; 1Pét. 2:16.

5:3 «Men xetnini qobul qilgan herbir kishige yene agahlandurup heqiqetni éytip qoyayki, ularning Tewrattiki barliq emr-belgilimilerge toluq emel qilish mejburiyiti bardur» — mushu ayet toghruluq «qoshumche söz»imizni köring.

5:5 «Chünki Rohqa tayinip heqqaniyliqqa baghlanghan arzu-armanni étiqad bilen telpünüp kütmektimiz» — «Roh» Muqeddes Roh, elwette. «heqqaniyliqqa baghlanghan arzu-armanni» — grék tilida «heqqaniylikning ümidi» dep ipadiliniidu. Menisi: (1) kimde Mesih arqiliq heqqaniyliq bar bolsa uning ershtiki bextke baghlighan zor ümidimu bar bolidu; (2) bizde Mesih arqiliq hazir bar bolghan heqqaniyliq Uning qaytip kélishi bilen toluq, mukemmel bolidu, deydighan ümidmu bardur. Bizningche, bu her ikki ümid körsitilidu.

5:6 «Chünki Mesih Eysada xetnilik küchke ige emes, xetnisizlikmu küchke ige emes, küchke ige bolghini peqet muhebbet arqiliq ish qilidighan étiqadur» — «muhebbet arqiliq ish qilidighan étiqad» — étiqad muhebbet arqiliq güzel ishlarni qilidu hem muhebbetning özi étiqadqa güzel ishlarni qilishqa türkte bolup ihamlanduridu.

5:6 Mat. 12:50; Yuh. 15:14; 1Kor. 7:19; 2Kor. 5:17; Gal. 6:15; Kol. 3:11; 1Tés. 1:3.

5:7 «Siler obdan chépip méngiwatqanidinglar» — étiqad yolida, elwette.

5:7 Gal. 3:1.

5:8 «Bundaq qayil qilish amili silerni Chaqirghuchidin bolghan emes!» — «qayil qilish»ning menisi yuqiriqi «itaet» dégen sözning menisige yéqin bolup, kaniyilik menini tekitleydu — démek, mushundaq «itaet» bolamdu?

5:9 «Kichikkine xémirturuch pütkül xémirni boldurup yoghinitidu!» — démek, kichikkine xémirturuch pütün xémirni boldurghinidek, bir ademning «azraq xata» telimimu nurghun ademni azduridu. Bashqiche éytqanda «xetne qilish» «kichikkine bir ish» bolsimu, Galatiyalilarning uni «mushu ish bilen heqqaniy (yaki «téximu heqqaniy») adem bolimen» dep qobul qilishi özlirini Xudaning nijatidin chiqirip ayriwétetti.

5:9 1Kor. 5:6.

5:10 «Emma silerni qaymuqturuwatqan kim bolushidin qet'iynezer, u choqum tégishlik jazasini tartidu» — Xuda teripidin, elwette.

5:10 2Kor. 2:3; 8:22.

5:11 «Qérindashlar, eger men «xetne qilinish kérek» dep jakarlap yürgen bolsam, undaqta men бүгүнкү күнгиче yene néme üçün Yehudiylardin ziyankeshlikke uchráp kélimen?» — Galatiyadiki jamaetni «qaymuqturuwatqanlar» bolsa belkim: «Pawlus, sünnet qilinish kérek deydu», dep yalghanchiliq qilghan bolsa kérek. Pawlusning bu soali bilen ularning yalghan sözige jawab béridu — Mana, men shundaq xewerni yetküzgen bolsam, Yehudiylar teripidin ziyankeshlikke uchráp ketmeytti, deydu. «Eger shundaq qilghan bolsam, «krést bazarliqi» yoq qilinatti!» — «krést bazarliqi» toghruluq: — «krést» özi Rim impériyesidiki eng yirginchlik ölüm jaza tedbiri idi! Lékin Xuda Eysaning del shundaq ölümi arqiliq ademni qutquzmaqchi! Mana «krést bazarliqi»dur! Uning üstige, «xetne qilinish yaki Tewrat qanunigha emel qilishqa tirishishlar ademni gunahlaridin qutquzmaydu, nijat-qutquzulush peqet Eysa Mesihning krésttiki qurbanliqidinla kélidu» dégen xewer köp ademlerni (peqet Yehudiylarnila emes!) renjitidu yaki ularning ghezipini qozghaydu. Mana bumu «krést bazarliqi»dur. Xush xewer yetküzishte «krést bazarliqi» herdaim bolidu; undaq ish kem bolsa yetküzgen «xush xewer» emdi «xush xewer» bolmaydu!

5:11 1Kor. 1:23.

«Galatiyalilarga»

özlerini axta qiliwetsun deymen! ¹³ Chunki qérindashlar, siler erkinlikke chaqirildinglar. Lékin erkinliklarni etlarning arzu-heweslirige qandurushning bahanisi qilmanglar, belki méhir-muhabbet bilen bir-biringlarning qulluqida bolunglar. ¹⁴ Chunki pütkül Tewrat qanuni «Qoshnangni özüngni söygendek söygin» dégen birla emrde emel qilinidu. ¹⁵ Lékin pexes bolunglarki, bir-biringlarni chishlep tartip yalmap yürüp, bir-biringlardin yutulup ketmenglar yene!.

Roh we «et»

¹⁶ Emma shuni deymenki — Muqeddes Rohta ménginglar, we shu chaghda siler etlarning arzu-heweslirige yol qoymaysiler. ¹⁷ Chunki et Rohqa zit bolghan ishlarni arzu qilidu, we Roh etke zit bolghan ishlarni arzu qilidu. Ular ikkisi bir-birige qarimuqarshidur; netijide, özünglar arzu qilghan ishlarni qilalmaysiler. ¹⁸ Wehalenki, siler Rohning yétekchilikide bolsanglar, u chaghda Tewrat qanunining ilkide bolmaysiler. ¹⁹ Emdi etning emelliri roshenki — zinaxorluq, buzuqluq, napakliq, shehwaniqliq, ²⁰ butpereslik, séhirgerlik, öchmenlikler, jédeller, qizghan-chuqluqlar, ghezepler, riqabetlishishler, bölgünchilikler, guruhwazliqlar, ²¹ hesetxorluqlar, qatilliq, haraqkeshlikler, eysh-ishretler qatarliq ishlardur; bu ishlar toghruluq burunqi éytqinimdek hazir yene bir qétim agahlandurimenki, bundaq ishlarni qilghuchilar Xudaning padishahliqigha mirasliq qilmaydu. ²² Wehalenki, Rohning méwisi bolsa méhir-muhabbet, shad-xuramliq, xatirjemlik, sewr-taqet, méhribanliq, yaxshiliq, ishench-sadiqliq, ²³ mömin-mulayimliq we özini tutuwélishdin ibaret. Mushundaq ishlarni tosidighan héchqandaq qanun yoqtur. ²⁴ Lékin Mesihke mensup bolghanlar etlirini, shundaqla uningdiki ishqlar we hem heweslerni teng kréstligen bolidu. ²⁵ Rohta yashawatqan bolsaq, Rohqa egiship mangayli. ²⁶ Bir-birimizni renjitip, bir-birimizge heset qilip, hakawur shöhretpereslerdin bolmayli.

Bir-biringlarning xizmitide bolunglar

6 ¹ Qérindashlar, aranglardin birsining hazirmu bir gunah-sewenlik sadir qiliwatqanliq bayqalghan bolsa, aranglardiki rohiy kishiler yuwash-mulayimliq rohi bilen uni yolidin qayturup kélinglar. Shuning bilen bir waqitta, özünglarningmu azdurulup ketmesliklaringha

5:12 Ye. 7:25.

5:13 «Lékin erkinliklarni etlarning arzu-heweslirige qandurushning bahanisi qilmanglar» — «et» yaki «etler» asasen insanning öz shexsiyetchi tebiitini körsitidu. Buning toghruluq «rimliqlargha»diki «kirish söz»imizni körüng.

5:13 1Kor. 8:9; 1Pét. 2:16; Yeh. 4.

5:14 «... pütkül Tewrat qanuni «Qoshnangni özüngni söygendek söygin» dégen birla emrde emel qilinidu» — «emel qilinidu» dégenning bashqa xil terjimisi: «yighinchaqlanghandur» («Law.» 19:18).

5:14 Law. 19:18; Mat. 22:39; Mar. 12:31; Rim. 13:8; Yaq. 2:8.

5:15 2Kor. 12:20.

5:16 «Muqeddes Rohta ménginglar» — démek, «Muqeddes Rohning yétekchilikide hem Uning küch-qudritide ménginglar». Bu ibare toghruluq «rimliqlargha»diki «kirish söz»imizni körüng.

5:16 Rim. 13:14; 1Pét. 2:11.

5:17 Rim. 7:15-26.

5:19 1Kor. 3:3; Yaq. 3:14.

5:21 1Kor. 6:10; Ef. 5:5; Kol. 3:6; Weh. 22:15.

5:22 «Rohning méwisi bolsa...» — «Roh» Muqeddes Roh, Xudaning Rohi.

— «Rohning méwisi» — bashqiche éytqanda, «Muqeddes Rohning yétekchilikide yashastin bérédighan méwe».

5:22 Ef. 5:9.

5:23 «... mömin-mulayimliq we özini tutuwélishdin ibaret» — Injilda «mömin-mulayimliq» yaki «yuwash-mulayimliq»ning alahidiligi bar, u bolsimu qorqunchdin küchlüklerge yol qoyidighan ajizliq emes, belki Xudaning yolida talash-tartishlardan qol üzüsh, Xudaning hemme ishlirimizni zorawanliqsiz, jédelsiz toghra orunlashturushigha iman baghlashtur; mushundaq pozitsiye mulayim, yuwashliq bilen ipadilinidu, elwette.

5:23 1Tim. 1:9.

5:24 «Lékin Mesihke mensup bolghanlar etlirini, shundaqla uningdiki ishqlar we hem heweslerni teng kréstligen bolidu» — «uningdiki (etlarning) ishqlar...» yaki «uningdiki héssiyatlar...».

5:24 Rim. 6:6; 13:14; Gal. 2:20; 1Pét. 2:11.

«Galatiyalilarga»

diqqet qilinglar...² Bir-biringlarning éghirchiliqini kôtürünglar. Shundaq qilsanglar, Mesihning qanunigha emel qilghan bolisiler...³ Chünki birsining tarazigha toxtighudek ishi bolmay turup özini tarazigha toxtighudek dep chaghlisa, u öz-özini aldighanliq, xalas...⁴ Lékin herkim öz emeliyitige qarap tekshürüp baqsun; shuning bilen bashqilarningkidin emes, belki öz emelliridinla pexirlengüdek ish bolsa, pexirlense bolidu...⁵ Chünki herbir adem öz yükini kôtürüshi kérek...⁶ Xudaning söz-kalamidin telim alghuchi öziye telim bergüchini özide bar bolghan yaxshi nersilerdin ortaq behrimen qilsun...⁷ Öz-özünglarni aldimanglar — Xudani aldap exmeq qilghili bolmaydu; chünki kim néme térisa, shuni alidu...⁸ Öz etlirining arzu-heweslirini qandurushqa uruq chachqan kishi öz etliridin chiriklik hosulini alidu. Lékin Rohni xursen qilish üçün uruq chachqan kishi bolsa Rohtin menggülik hayat alidu...⁹ Shunga, yaxshi ishlarni qilishtin harmayli. Uninggha érinmiské waqti-saiti toshqanda choqum hosul alalaymiz...¹⁰ Shu sewebtin, bizde purset bolsila, hemmeylenge, bolupmu étiqadtiki ailige mensup bolghanlarga yaxshi ishlarni qilip béreyli...

Axirqi agahlandurush we salam

¹¹ Mana, öz qolum bilen shunche chong herpler bilen yazghinimgha qaranglar!...¹² Silerge xet-nini qobul qilishni mejburlimaqchi bolghanlar, ularning herbiri peqet özlirining tashqi qiyapitini perdazlap körsetmekchi bolghan, xalas; ularning bu meqsiti peqet «Mesihning krésti» tüpeylidin bolghan ziyankeshliktin qéchishtin ibaret, xalas...¹³ Chünki ular özlirimu xetne qilinghini bilen Tewrat qanunigha emel qilmaydu; lékin ular etliringlardin maxtinish üçün

6:1 «... aranglardiki rohiy kishiler yuwash-mulayimliq rohi bilen uni yolidin qayturup kélinglar» — «rohiy kishiler» yaki «rohqa tewe bolghanlar» bolsa daim Muqeddes Rohning yétekchilikide mangghan kishilerni körsitidu. «Korintliqlarğa (1)»diki «kirish söz»imiznimu körüng.

6:1 Rim. 14:1; 15:1; 1Kor. 9:22.

6:2 Mat. 14:29; Yuh. 13:14; Rim. 15:1; 1Tés. 5:14.

6:3 «Chünki birsining tarazigha toxtighudek ishi bolmay turup özini tarazigha toxtighudek dep chaghlisa, u öz-özini aldighanliq, xalas» — 2-ayetke qarighanda, Pawlusning bu sözi hajatmenlerge yaki mohtaj bolghanlarga yordam qolini héch uzartmaydighan ademlerni közde tutup éytilghan.

6:4 «shuning bilen bashqilarningkidin emes, belki...» — yaki «shuning bilen özini bashqilar bilen sélishurmayla, ...».

6:5 «Chünki herbir adem öz yükini kôtürüshi kérek» — démek, her adem özining ishigha özi mes'ul bolushi kérek.

6:5 Zeb. 62:12; Yer. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 14:12; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Weh. 2:23; 22:12.

6:6 Rim. 15:27; 1Kor. 9:11.

6:7 Luqa 16:25; 1Kor. 6:10.

6:8 «Öz etlirining arzu-heweslirini qandurushqa uruq chachqan kishi» — grék tilida «öz etlirige uruq chachqan kishi». «öz etliridin chiriklik hosulini alidu» — yaki «öz etliridin halaketni alidu».

6:9 2Tés. 3:13.

6:10 «bizde purset bolsila, hemmeylenge, bolupmu étiqadtiki ailige mensup bolghanlarga yaxshi ishlarni qilip béreyli» — «étiqadtiki aile» bolsa dunyadiki barliq étiqadchilar, Xudaning ailisini körsitidu.

6:10 1Tim. 5:8.

6:11 «Mana, öz qolum bilen shunche chong herpler bilen yazghinimgha qaranglar!» — némishqa Pawlus buni yazidu? Yuqirig 4:15-ayet üstidiki izahatta éytqinimizdek, Pawlus adette pütükchi arqiliq xetlirini yazghan (mesilen, «Rim.» 16:22). Bizningche sewebi uningda birxil köz késiли bar idi. Shuning bilen: — (1) Pawlus bu xetni yézish jiddiy bolghachqa, yénida muwapig pütükchi bolmighanliqtin öz qoli bilen xetni yézishqa mejbur bolghan; (2) xetni heqiqeten özidin kelgenlikini ispatlash üçün az dégendimu axirqi ayetlerni öz qoli bilen yazdi. Chünki shu chaghdá «saxta rosullar» köp idi, hetta Pawlusning nami bilen saxta xetlerni yazghanlar bar idi (2Tés.» 2:2ni körüng).

—Öz pikirimizche, Pawlus bu pütün xetni öz qoli bilen yazghan.

6:12 «Silerge xetnini qobul qilishni mejburlimaqchi bolghanlar, ularning herbiri peqet özlirining tashqi qiyapitini perdazlap körsetmekchi bolghan, xalas» — «ularning herbiri peqet özlirining tashqi qiyapitini perdazlap körsetmekchi bolghanlar» bolsa nijatqa ige bolush üçün Tewrat qanunigha emel qilish kérek, dégen Yehudiylarning gépidin qorqqan, ular Yehudiylarning maxtishiggha érishishini xalaydighan kishilerdur. «Tashqi qiyapette» grék tilida «etlerde» dégen ibare bilen ipadiliniidu. «ularning bu meqsiti peqet «Mesihning krésti» tüpeylidin bolghan ziyankeshliktin qéchishtin ibaret, xalas» — «Mesihning krésti tüpeylidin bolghan ziyankeshlik»: démek, «Mesihning krésttiki ölümi (yaki «kréstining bizarliq») tüpeylidin bolghan ziyankeshlik». Bu ziyankeshlik Yehudiylar teripidin, elwette, «Mesihning krésti» dégin bolsa, «Mesihning kréstlengende bolghan qurbanliq birdinbir nijat yoludur» dégen xewerning qisqiche ipadisidir. Shu chaghdá mushu heqiqetni tarqatquchilarning hemmisi Yehudiylar teripidin (we köp bashqilar teripidinmu, elwette) ziyankeshlikke uchraytti.

«Galatiyalilarga»

beribir silerni xetnini qobul qildurmaqchi bolidu..¹⁴ Özümni élip éytsam, Rebbimiz Eysa Mesihning kréstitiki ölümidin bashqa héch ish bilen maxtanmighaymen! Chünki Uning krésti wasitisidin bu dunya manga nisbeten kréstlengen we menmu bu dunyagha nisbeten kréstlengenmen..¹⁵ Chünki Mesih Eysada ne xetnilik ne xetnisizlik dégenler küchke ige emestur; birdinbir küchke ige bolidighini peqet yéngi bir yaralghuchidur!..¹⁶ Bu qaide boyiche mangidighanlarga, ularning hemmisige we Xudaning Israiligha xatirjemlik we rehim-shepquet bolghay!..¹⁷ Buningdin kéyin héchkim bu ishlar bilen yene méni aware qilmisun! Chünki men öz bedinimde Eysaning yara izlirini kötürimen!..

¹⁸ Qérindashlar, Rebbimiz Eysa Mesihning méhir-shepqiti rohinglarga yar bolghay! Amin!

6:13 «ular etliringlardin maxtinish üçün beribir silerni xetnini qobul qildurmaqchi bolidu» — «etliringlardin maxtinish» dégen ibarini qandaq chüshinimiz? Mushu Yehudiylar, «Galatiyalilarga gépimizge kirdi, ulargha xetnini qobul qildurup ularni nijat yoligha algha basturduq!» dep bashqa Yehudiylar aldida maxtinishni xalaytti.

6:14 «Chünki Uning krésti wasitisidin bu dunya manga nisbeten kréstlengen we menmu bu dunyagha nisbeten kréstlengenmen» — «bu dunya manga nisbeten kréstlengen» dégen ibare, manga nisbeten ölgen, démekchi.

6:15 «birdinbir küchke ige bolidighini peqet yéngi bir yaralghuchidur!» — «yéngi bir yaralghuchi» dégen ibare «yéngi (yaritilghan) adem»ni alahide körsitidu; lékin bu ibare yene Mesihning ölümü arqiliq apiride bolghan herbir «yéngi adem» we kelgüsida peyda bolidighan yéngi asman-zéminni öz ichige alidu.

6:15 Mat. 12:50; Yuh. 15:14; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; Kol. 3:11.

6:16 «Bu qaide boyiche mangidighanlarga, ularning hemmisige we Xudaning Israiligha xatirjemlik we rehim-shepquet bolghay!» — «Xudaning Israili» (yaki «Xudaning heqiqiy Israili») — démek, bashqa bir «Israil» bar. Bizningche bu ibare Israildin, yeni Yehudiylar ichidiki Xudaning nijat yolida mangghan, Mesih Eysani qobul qilghanlarni (yeni «Xudaning qaldisi»ni) körsitidu. Qalghan Yehudiylar «Israil» bolsimu, «Xudaning Israili» emes.

— Bezi alimlar bu jümlidiki «we»ni «yeni» dep terjime qilip, «Xudaning Israili» pütkül jahandiki Mesihke tewe bolghanlardin bolghan jamaetni körsitidu, dep qaraydu. Lékin bizningche Paulusning bu ibarisi, «men yuqirida bezi Yehudiylar toghruluq qattiq gep qilghinim bilen, hemme Yehudiy shundaq, dep oylap ketmenglar! «Xudaning Israili» bardur!» démekchi.

6:16 Zeb. 12:5.

6:17 «... Men öz bedinimde Eysaning yara izlirini kötürimen!» — «Eysaning yara izliri» — démek, Paulusning ténide qalghan yara izliri, yeni Mesih üçün xush xewer tarqitish yolida tartqan azab-oqubetlirining iznaliridur. Shu terepte u köp yarilanghan Rebbi Eysagha oxshashtur. «Eysaning yara izliri»ning grék tilida ikkinchi menisimu bar: «Eysaning (basqan) tamghisi» — démek, Paulus bu söz arqiliq özining Eysagha pütünley mensup ikenlikinimu tekitlimekchi.

6:17 2Kor. 4:10.

Qoshumche söz

Biz 2:18-20 ayetler üstide bir-birlep toxtilimiz: —

2:18

«Emma men eslide ghulatqan nersilerni qaytidin qursam, özümni Tewrat qanunigha xilapliq qilghuchi dep ispatlap körsetken bolimen».

Bu sözde közde tutulghini Yehudiy bolsun, «yat ellik» bolsun Tewrat qanunigha emel qilishqa mutleq qabiliyetsizlikini, shundaqla özining gunahkar ikenlikini bilip yetken bir kishidur. U: «Mesih gunahning üçün qurbanliq boldi, u Xudaning heqqaniyiliqigha asaslانغان yéngi hayatni sanga ata qilishni xalaydu», dégen ajayib xewerni anglap, uni xushalliq bilen qobul qilidu. Bu waqittin bashlap u özining Tewrat qanunigha emel qilishqa bolghan tirishish-tirmishishlirini tashlap, Mesihge qarap Uningda wede qilinghan yéngi hayatni ötküzüshtin muyesser bolushqa bashlaydu.

Emma Mesihge mundaq ishengen bir yat ellik adem bir küni Yehudiy tonushidin: «Sen xetnini qobul qilsang, Xuda aldida téximu pak adem bolisen» yaki «Xetne qobul qilmisang gunahliringdin pak bolalmaysen» dégen sözlerni anglap, andin u: «Men xetne qilinsam Mesihning manga yetküzgen nijatigha «yéngiche» bir ish qoshqan bolimen» dep xam xiyal qilip, «et»ke tayinish bilen insaniy tirishish-intilishler dunyasigha qaytip kétidu.

Emeliyette Mesih yetküzgen mukemmel, toluq nijatqa héchnerse qoshushqa bolmaydu. Usta ressam sizghan chirayliq «mukemmel» resimge qarap: «Men bu resimge bir-ikki nerse qoshup, téximu yaxshi, chirayliq qilip sizimen!» dégen adem mushu chirayliq resimni mutleq buzup qoymamdu? Bu tolimu hamaqetliktur! Emeliyette u Xudaning mukemmel shapaitini téximu mukemmel qilimen dep kupurluq ish qildi. «Xetnini qobul qilay» dep u özini eslide Yehudiy xelqge tapshurulghan Tewrat qanunidiki barliq belgilimilerge emel qilishqa qerzdar qildi. Chünki Pawlus éytqinidek, Xudani xursen qilip gunahliminni yuyuwétey dégen meqsette xetnini qobul qilghan kishi: «Mesihning qurbanliqigha kérek emesmen; Mesihning ölümi bikardur!» dégenge barawer bolidu.

Undaq bir kishi özini Tewrat qanuni astigha qoyup, Tewrat qanunining hemme emr-belgilimilirige emel qilishi kérek, chünki: «**Tewrat qanunida yézilghan hemme emrlerge üzlüksiz emel qilmighan herbir kishi lenetke qalidu**» («Qan.» 21:23).

Shuning bilen Pawlus qattiq kinayilik bilen, özüngni Mesihni qobul qilish üçün mutleq gunahkarmen dep étirap qilip turup, lékin hazir qaytidin Tewrat qanunigha ésilwalding, «yüz nomur»gha érishishning hemme pursetlirini qoldin béríp qoydung; undaq yaki bundaq yol bilen özüngni gunahkar ispatliding, lékin héchnersige érishmiding, dep körsitidu: — «**Emma men eslide ghulatqan nersilerni qaytidin qursam, özümni Tewrat qanunigha xilapliq qilghuchi dep ispatlap körsetken bolimen**»!

«Galatiyalilarga»

2:19

«Chünki men Tewrat qanuni arqiliq qanungha nisbeten öldüm; netijide, men Xudagha yüzlinip yashawatimen»

Biraw «**Tewrat qanuni arqiliq**» qandaqmu ölsun? Pawlus bu téma toghruluq «Rim.» 7:7-25de köp sözlerni qilghan. Tewrat qanunida insanning gunahkar tebiiti ashkare bolidighan köp belgilimiler chiqirilghan. Uninggha emel qilish niyitide bolghan hemmimiz bir tereptin shu teleplerge emel qilsaqmu, yene bir tereptin emel qilmay gunahkar bolup qalimiz; shuning bilen Tewrat qanuni bizni tarazigha sélip hemmimizni gunahqa patqan, dep ispatlaydu; özimizde héchqandaq ümid qalmighanda biz Pawlus éytqandek «ölimiz». Emma ashu peyette biz ulugh yéngi heqiqetke érisheyleymiz, «Rim.» 8:3-4de yézilghandek: «**Gunahliq et élip kélidighan ajizliq tüpeylidin Tewrat qanuni qilalmighanni Xudaning Özi qildi; U Öz Oghlini gunahkar etlik qiyapette gunahni bir terep qilishqa ewetip, ettiki mewjut gunahni ölümge mehkum qiliwetti; buning bilen qanunning heqqaniy telipi etke egeshmeydighan, belki Muqeddes Rohqa egiship mangidighan bizlerde emelge ashurulidu.**»

Biz Mesihning biz üçhün bolghan ölümni qobul qilsaq, Muqeddes Roh arqiliq Uning ölümü bizingmu ölimimiz bolidu; shundaq bulghanda, özimizning «Xudagha yüzlinip yashawatimiz»ni bayqap qalimiz!

2:20

«**Men Mesih bilen bille kréstlengenmen, lékin mana, yashawatimen! Lékin yashawatqini men emes, belki mende turuwatqan Mesihdur. We méning hazir etlirimde yashawatqan hayat bolsa, méni söygen we men üçhün Özini pida qilghan Xudaning Oghlining iman-étiqadidindur.**»

Adem bu sözni özi toghruluq éytalaydighan bolsa shübhisizki, eng ulugh bayan bolidu. Asman-zéminni Yaratquchi Hemmige Qadir Xudaning Öz Oghli arqiliq bizde makanlashqanliqidin artuq ajayib ish bolamdu?

Yuqiriqi bu bayan Pawlusning biwasite telimliridin emes, elwette; u peqet özi toghruluq bolghan guwahliqidur. Wehalenki, herbir étiqadchining özi toghruluq mushuninggha oxshash éytishi zörür. Diqqet qilghaysizki, Pawlus hetta özining étiqadi bilen yashimaydu; uning Xudaning barliq wedilirige ishinidighanliqi Mesihning étiqadining wasitisi bilen bolidu! Hemmimizde shundaq bolsun!

3:19

«**Undaқта, Tewrat qanunini chüshürishtiki meqset néme? U bolsa, insanlarning itaetsizlikliri tüpeylidin, Xudaning mirasi wede qilinghuchi, yeni Ibrahimning nesli dunyagha kelgüche qoshumche qilip bérilgen; u perishtiler arqiliq bir wasitichining qoli bilen békutilip ishqa sélinghan.**»

Tewrat qanuni «**insanlarning itaetsizlikliri tüpeylidin ...qoshumche qilip bérilgen.**» Bu heqiqetning köp tereplimiligi bar. Birinchi we eng muhim teripi yuqiriqi 2:19 toghruluq éytqinimizdek, Xuda Tewrat qanunini, gunahni toluq söküdighan qoral bolsun dégen meqsette uni chüshürgen. «Rim.» 7:13de éytilghandek: «**Shundaq turuqluq, yaxshi bolghini manga ölüm boldimu? Hergiz undaq emes! Belki, gunahning emr arqiliq qewetla qebih bolghanliqi ochuq ashkarilansun dep ene shu gunah bu yaxshi emrdin paydilinip, mende ölüm peyda qildi.**»

Qoli gal bolghan bir malayni misalgha alayli, safada olturup héch ish qilmighan waqtida uning qolining galliqi bashqilargha yaki özigimu héch bilinmeydu. Lékin birsi uningdin birer

«Galatiyalilarga»

ishni telep qilsila uning qolining galliqi derhal hemmige ayan bolidu. Shuningdek «emr» hemmini pash qilib, Tewrat qanuni gunahimizni ashkare qilidu.

Emma Tewrat qanuni yene bir sewebtin bérildi; 4-bab, 1-3de Pawlus Tewrat qanuni Mesih dunyagha kelgüche Yehudiy xelqi (we shundaqla Yehudiylarğa qoshulghan yat ellikler)ge «xojidar (terbiyiligiuchi)» we «bala baqquchi» bolsun dep teminlengen, deydu. Tewrat qanuni xelqte «chehtin éship ketsek bolmaydu» dégen uqumni peyda qilidighan, gunahni tizginleydighan funksiyige ige idi. Shunga xelq Tewrat qanuni arqiliq özlirining gunahkar ikenlikini bilip yetken we héch bolmighanda roh-qelbide bolsimu, ular Xuda özlirige salghan cheklerge yéqinlishishtin qorqqanidi. Mesih dunyagha kelginide Tewrat qanunining bu ikki funksiyisi Xudaning meqsitini orundap, burchini axirlashturup, uning hajiti qalמיד.

3:20

«Emma «wasitichi» bir terepningla wasitichisi emes (belki ikki terepningkidur), lékin Xuda Özi peqet birdur».

Bu Pawlusning eng ixcham ibariliridin bolup, alimlar uning toluq menisi toghruluq nechche pikirde turidu. Emma menisi intayin addiy dep oylaymiz. Dawut (ishenchlik adem) hem Polat (tayini yoq adem) ikkisi bir kélishim tüzidu deyluq. Dawut shunche ishenchlik we sadıq bolsimu, Polat ishencısız, gépide turmaydighan bolsa ularning kélishimi nechche künlükla bolidu, andin ikkisi bir-biridin téximu yatlıshıp kétidu, hetta düshmenlerge aylinip qalidu. Emdi tolimu ishenchilik, wediside ching turghuchi Xuda bilen ishencısız insan otturısidiki bir ehde toghruluq néme deymiz?! Undaq ehdingin buzulush bilen yoq bolushtin bashqa héchqandaq netijisi bolmaydu; emdi Xuda pütkül insaniyetke wekil bolghan Israil bilen Musa peyghemberning wasitichilikida tüzgen «kona ehde» bolsa del shundaqtur: «**Eger siler Manga toluq itaet qilsanglar, Méning ehdemge qulaq salsanglar..., Men silerni beriketleymen...**» («Mis.» 19:5ni körüng). Ehde shertlik we yérımı insangha baghliq bolghachqa, hemmisi beriket bilen emes, lenet bilen tügeydu. Biz bashqa bir kitabimizda éytqinimizdek, «yéngi ehde»ning alahidiliki pütünley bashqiche. Hemmisi **Xudaning** teripige baghliq, dégili bolidu. Mesilen Tewrattiki peyghemberlerning uni tilgha alghanlırigha qarang («Yer.» 31:31-34, «Ez.» 36:26-29). Bu ayetlerni oqusingiz ehdi «insan teripi»ning yoq ikenlikini bayqaysız. Ehdi peqet Xuda Özining: «**Men...** (undaq) **qilimen...** **Özüüm...** ...((undaq) **qilimen, ... Özüüm...** (undaq) **qilimen...**», «**Men silerge yéngi qelb, yéngi Roh ata qilimen...** **Men silerge rehımdilliqimni körsitip gunahlırlinglarnı qaytıdin héch eslimeymen...**!» dégenlırı bar.

Emeliyette bolsa «yéngi ehde» Xuda bilen gunahsız insan bolghan Öz Oghlı otturısida tüzülgendur; shuning bilen bu ehdi, Xudaning Öz ichide tüzülgén ehde déyishke bolidu. Biz insanlar uninggha kirish üçün peqetla uning hemmisige «Amin!» dep, Xudaning Mesih Eysada bolghan cheksız méhir-shepqitini qobul qilishimiz kérek — mana bu nijattur!

Musa peyghember ulugh insan bolghini bilen bashqa barlıq peyghemberlerge oxshash haman gunahkar insan idi «**Chüñki ademlerning hemmisi gunah sadır qılıp, Xudaning shan-sheripige yételmey, uningdin mehrum boldı**» («Rim.» 3:23). Hetta mushu ulugh ademningmu wasitichilikida tüzülgén bir ehde insaniyetni qutquzush üçün yetmeytti. Peqet Xuda Özi arqılıqla tüzülgén bir ehde mukemmel, nuqsansız bolup insaniyetni qutquzalaydu.

«Galatiyalilargha»

«Emma «wasitichi» bir terepningla wasitichisi emes (belki ikki terepningkidur), lékin Xuda Özı peqet birdur»!

3:23-26 toghruluq: —

3:23-24

«Lékin étiqad yoli kélip ashkare bolghuche, biz Tewrat qanuni teripidin qoghdilip, ashkare bolidighan étiqadni kütüşke qamap qoyulghaniduq. Shu teriqide, bizning étiqad arqiliq heqqaniy qilinishimiz üçün Tewrat qanuni bizge «terbiyiligüchi» bolup, bizni Mesihke yéteklidi».

Grétsiye we Rimda mertiwilik baylar oghul balilirini tolimu etrapliq terbiyilesh üçün téxi kichik chéghidila «xojidar» (terbiyiligüchi) yaki «bala baqquchi»ning qoligha tapshurush aditi bar idi (uyghur ata-anilar balisini ustazning qoligha: — «Jéni méningki, göshi sizningki» dep tapshurghandek). Shu waqittin bashlap atisining yénigha qaytip ishlirigha shérik bolghuche bolghan ariliqta terbiyiligüchi balini béqip chong qilishqa toluq mes'ul idi. Mes'uliyetchanliqqa munasiwetlik qiyin sawaqlarni baligha puxta ögitish üçün xojidar bek qattiq qolluq qilatti, elwette! Tewrat qanunimu oxshashla bizge özimizning pütünley ishenchsizlik, öz özimizni gunahdin qutquzalmaydighanliqimiz toghrisidiki tes bolghan sawaqni ögitidu. Bu sawaqni ögengendin kéyin xush xewerni anglashqa, shundaqla Xudaning Rohidin yéngi hayat qobul qilishqa teyyar turimiz: —

(3:25-26)

«Lékin étiqad yoli ashkara bolup, uningdin kéyin biz «terbiyiligüchi»ning nazaritide bolmiduq. Chünki hemminglar Mesih Eysagha étiqad qilish arqiliq Xudaning oghulliri boldunglar».

(4:21-31) Sarah we Hejer — Hör ayal we qul dédektin élinghan oxshitish

Bu ayetlerdiki heqiqetlerning köp paydisi bar; lékin rosul ularni ixcham halda ipadilighan bolghachqa, mushu yerde uning telimige estayidil qarap, menisi üstide tepsiliy toxtilip tetbiqlaymiz.

(21-22)

«I Tewrat qanunining ilkide yashashni xalaydighanlar, silerdin shuni sorap baqay, siler Tewratning özi de néme déyilgenlikige qulaq salmamsiler? Tewrat, Ibrahimning ikki oghli bolup, biri dédektin, yene biri hör ayalidin bolghan, dep xatirilengen».

Herbir ishengüchi üçün hertürlük ish toghruluq «Rosul Pawlus mundaq deydu» déyishning özila kupaye bolushi kérek idi. Emma Pawlus shapaet bilen Galatiyalilargha dégenlirige guwahchi bolushqa Tewratni xitab qilip uningdinmu ispat alidu.

Tewrat («Yar.» 11:25-27-bab)de xatirilengen, Ibrahimning tarixini oqughan oqurmenlerge shu ayetlerdiki weqelerni tonushturushning anche hajiti bolmaydu; emma oqumighanlar üçün tepsilatirini qaytilaymiz. Ibrahim Xudadin: «Séning bir oghlung bolidu, u ulugh yéngi pütkül bir elning ejdadi bolidu» dégen wedini tapshuruwalghanidi (12:2). Bu wede kéyinmu

«Galatiyalilarga»

«Yar.» 15:6de qaytilandi; shu yerde «**Ibrahim Xudaning sözige ishendi**» dep uqturilduq. U yerde bizge ashu oghlining Sarah arqiliq tughulidighanliqi ochuq déyilgen emes; lékin Ibrahim Xudadin qorqqan adem bolup Xudaning wedisi choqum öz yégane ayalim arqiliq bolidu, dep oylishi kérek idi, shundaqla Xuda uning shundaq chüshinip yétishini xalighan, dések xata bolmaydu.

Halbuki, waqit ötüshi bilen wede qilinghan oghul balining qarisimu körünmidi. Ibrahim özi qéri bolup, az dégende 85 yashqa, Sarah bolsa 76 yashqa kirgenidi. Sarahning bala tughushi mumkin emes idi. Sarah özi Ibrahimgha, méning Misirliq dédikimni emringge élip u arqiliq oghul tapsangmikin, dep teshebbus qildi. Shu yol bilen bolghanda bala Sarahningki dep hésablinatti. Ibrahim ayalining planigha kirdi. Ademler özining eqlige tayinip shunche köp shundaq ishlarni qilip kéliwatidighu! Xudaning wedisi ular kütken waqtida wujudqa kelmise, sewr-taqet bilen kütüşke bel baghlashning ornida, ular «Xudaning Öz wedisini emelge ashurushigha yordam bermekchi bolup» özlirining orunlashturushlrini bashlaydu. Emdi Xuda qachandin béri insannarning yordamige mohtaj bolup baqqan?! Undaq orunlashturushlarning netijisi daim dégüdek külpet bolidu, bu qétimmu shundaq boldi. Ibrahim Hejerni emrige aldi we u hamilidar boldi. Awwal hemmeylen xushal bolup ketti, lékin uzun ötmey Hejer Sarahni zangliq qilishqa bashlidi; u oghul bala tughsam belkim özüm Ibrahimning amraq ayaligha aylinip qalarmen! — dep oylidi. Sarah bu ishni Ibrahimgha yetküzd; Ibrahim uninggha, Hejer séning qulung, qolungda turidu, uninggha néme qilsang qiliwergin, dédi. Netijide, Hejer hamilidar bolghini bilen, Sarah uni öydin heydiwetti. Némidégen rehimsizlik! Emma roshenki, bu ish Xudaning iradisi emes idi, chünki «Perwerdigarning Perishtisi» Hejerge chöl-bayawandiki yolda körünüp uni Sarahning qéshigha qayturup ewetti («Yar.» 16:7-16).

Hejer oghli Ismailni tughdi. Ibrahim Ismailgha ata bolup uni söydi, lékin qandaqtur bir ish durus emesdek tuyuluwatatti. Xuda uninggha süküti qildi. Birnechche yil ötüp ketti, Ismail ösüp chong boluwatatti, lékin u heqiqeten Xuda wede qilghan oghulmu? Shübhizlik, Ibrahim del shundaq ümid qilatti, lékin bu balisining tughulushida u bashqa ishlarda özi guwahchi bolghan Xudaning ulughluqi ayan qilinghan emes. Eslide Ibrahim Xudaning awazigha qulaq sélip Pelestin zéminigha kirgenidi. Lékin hazir özini chaqirghan Perwerdigardin héch söz angliyalmaywatatti. Zadi néme boldi?

Xudaning sükütlüki on ikki yil dawam boldi. Oylimighan yerdin Xuda tuyuqsiz uninggha peqet söz qilip qalmay, uninggha Özini ayan qildi. U chaghda u Ibrahimgha «**Men Hemmige Qadir Xudadurmen; aldinda méngip, mukemmel adem bol**» dédi.

Xuda uninggha: «**Sanga oghul bala tughulidu**» dégen wedisini qaytidin berdi. U özining xatalashqinini emdi roshen bildi — Xuda wede qilghan oghul Ismail emes idi. Ibrahimning «Xudagha yordam bérédighan» tirishishlrining hemmisi bikar boldi, hetta Xudaning Öz sözini emelge ashurushtiki qabiliyitige haqaret keltürgen, déyishke bolidu. Eslide wede qilinghan oghul hazir 90 yashqa kirgen Sarah arqiliq tughulushi kérek idi. Ibrahim özimu 99 yashqa kirgenidi!

Peqet undaq sharaitta, «insaniy küch», yaki Injildiki gep bilen éytqanda «et» yoq bolghandila, andin Ishaqning Sarah arqiliq tughutining Xuda yaratqan éniq we toluq bir möjize ikenlik ochuq körünidu. Bu ishning shan-shöhriti ademge emes, peqet Xudaghila keltürüliidu! Ibrahim Xudadin bu ikkinchi qétim Ishaq toghruluq wedisini anglighinida Ibrahim bu qétim

«Galatiyalilargha»

«**pütünley Xudagha ishendi**», dep xatirilengen. Netijide, U Xudaning uning esli ismi (Abram — shöhretlik ata)ni özgertip «Ibrahim» («köp ellerning atisi») dégen yéngi isimni qoyghanliqini qobul qildi. U qaytip öydikilerge we qoshnilargha yéngi ismini éytqan chaghda ulardin bezilirining néme oylishanliqini tesewwur qilghili bolidu — «U özini néme chaghlaydighandu?! Köp ellerning atisimish téxi! Bichare aljip qalghan qéri!». Lékin waqti-saiti kélip, Xudaning wedisi boyiche shu yil ichide Ishaq tughuldi.

Shuning üçün Pawlusning bu xétide, Ishaqni «**hör ayalning oghli**» we «**Xudaning wedisidin bolghan oghul**» deydu; Ismailni «**dédekning oghli**» yaki «**etlik yolda tughulghan oghul**» dégen. Démek, Ismailning tughulushi insanning Xudagha tayanmay tirishishlirining netijisi idi: —

(23-24)

«**Dédektin bolghan oghul «et bilen» tughulghan; hör ayalidin bolghan oghul bolsa Xudaning wedisi arqiliq tughulghandur. Bu ikki ishni bir oxshitish dégili bolidu. Bu ikki ayal Xudaning insanlar bilen tüzgen ikki ehdisining wekilidur. Birinchi ehde Sinay téghidin kélip, derheqiqet balilirini qulluqta bolushqa tughidu; mana Hejer uninggha wekildur**».

Biz hazir bu oxshitishni tehliil qilimiz. Démisekmu, «kona ehde», yeni Tewrat qanuni Musaning wasitisi bilen Israilgha Sinay téghida tapshurulghan.

(25-26)

«**Démek, Hejer bolsa Erebistandiki Sinay téghigha simwol qilinip, yeni бүгүнкү Yérusalémgha oxshitilidu; chünki u sheher we uning baliliri qulluqta turmaqta. Emma yuqiridin ershtin bolghan Yérusalém hördur, u hemmimizning anisidur**».

Özini Xudaning qanunigha emel qilalaymen dep hésabliqhuchi ademler herdaim «et», yeni insaniy tirishishlarga tayinidu. Netijisi rohiy qulluq, ümidsizlik, ghériblik, bimenilik, dimiqliqta bolup intilishla bolidu, xalas. Peqet «**ershtin tughulghan**» («Yuh.» 3:3ni, izahatni körüng), öz ichide Xudaning hayati bolghanlar Xudani xursen qilip yashiyalaydu («Rim.» 8:1-10). «**Ershtin bolghan Yérusalém**» bolsa Xudaning méhir-shepqiining toluq qanuniyet-prinsipini bildüridu.

(27)

«**Chünki, muqeddes yazmilarda mundaq yézilghan: —**

«**Xushal bol, i perzent körmigen tughmas ayal!**

Tentene qilip yangrat, towla, i tolghaq tutup baqimighan!

— **Chünki ghérib ayalning baliliri éri bar ayalningkidin köptur!**»

Yeshaya peyghember arqiliq kelgen bu bésharet Israilning her terepte méwilik bolidighan — köp perzent köridighan, emma eng muhimi rohiy terepte méwilik bolidighan kelgüsidi bir künni körsitidu. Emma mushu yerde, Pawlus bu bésharettin insaniy tirishishlar we insaniy küch tügep axirlashqinidila andin Xuda Öz shan-sheripini ayan qilip ishleydu dégen toluq prinsipni körsetmekchi. Xuda «tughmas ayal»gha, hetta «ghérib, ersiz ayal»gha perzentlerni ata qilidu! Xuda awwal bizge «qaytidin tughulush» bolghan möjizini yaratmisa, biz uni héch xursen qilalmaymiz! Pawlus sözini dawam qilidu: —

«Galatiyalilarga»

(28-29)

«Emdi i qérindashlar, Ishaq Xudaning wedisidin tughulghandek bizmu Xudaning wedisi boyiche tughulghan perzentlarmiz. Lékin u chaghda «etlerdin tughulghan» bala «rohtin tughulghan» baligha ziyankeshlik qilghinidek, hazir shundaq bolidu».

Pawlusning bu axirqi bayani Ishaq tughulghandin kéyin bolghan weqelerni kózde tutidu. Ishaqning akisi Ismail inisining ornidin heset qilatti, shundaqla uningdin xéli chong we küchlük idi. U daim inisini mazaq qilatti. Bu ish jamaetler körgen ehwalgha oxshap kétidu; deslepte jamaetlerge qarshi ziyankeshlik qozghighuchilarning köp bir qismi Yehudiylar idi. Ziyankeshlikning sewebi intayin addiy bolup — hesetxorluq idi! Ular hesetxorluq qilip «Bu yat ellikler némishqa shundaq bextlik, néme üçün ular Xudaning Özi talliwalghan xelqi bolghan bizlerge esirmuesir tapshurghan qimmetlik wedilirige mirasxor bolduq dégüchi bolalaydu?! Ular beribir peqet yat ellerdin, butperes tughulghanlar, xalas! Ularning nijatqa érishish hoquqi yoqtur!...» deydu.

(30)

«Lékin muqeddes yazmilarda néme déyilgen? Uningda: «Sen bu dédikingni oghli bilen qoshup heydiwet! Chünki dédektin tapqan oghul hergiz hör ayalindin bolghan oghul bilen mirasqa ortaq bolmaydu!» dep pütülgen».

Sarah Ismailning Ishaqqa bolghan muamilisini körüpla Ibrahimdin yuqiriqidek sözler bilen («Yar.» 21:10) Hejer we Ismailni ketküziwétishni ötündi. Ibrahimning qoli wehalenki undaq qilishqa barmidi. Lékin kütülmigen yerdin Xuda uninggha: «**Ayalningning sözige kirgin**» dégen wehiyni körsetti. Shuning bilen u Hejerni oghli bilen chöl-bayawan yoligha saldi.

Biz buningdin alghan roshen prinsip bolsa, «qanun»gha we uninggha qaraydighan tirishishlarga tayinidighan qilchilik iz-puraqnimu hayatimizdin heydiwétishimiz zörürdur. Peqet ashu yolda «**Mesih bizni hörlükte yashisun dep**», wujudqa keltürgen azadliqta yashaymiz.

Mushu yerde bu weqe toghruluq éytimizki, Xuda eslide Hejerge éytqan: «**Séning oghlungmu ulugh bir elning atisi bolidu**» dégen wediside ching turdi we ulardin xewer aldi. Waqitning ötüshi bilen Ismail béjirim ösüp ereb ellirining ejdadi bolup chiqti.

Xulase: —

(4:31-5:1)

«Emdi, qérindashlar, biz dédekning emes, belki hör ayalning perzentliridurmiz. Mesih bizni erkinlikte yashisun dep hör qildi. Shuning bilen uningda tapan tirep turunglar we qulluqning boyunturuqighaQayttidin qisilip qalmanglar!».

Amin!

5:3

«Men xetnini qobul qilghan herbir kishige yene agahlandurup heqiqetni éytip qoyayki, ularning Tewrattiki barliq emr-belgilimilerge toluq emel qilish mejburiyiti bardur».

«Galatiyalilargha»

Bu qorqunchluq bayandur we derweqe qesten shundaq bolsun dep éytilghan. Emma oqurmenler shuninggha diqqet qilishi kérekki, bu bayan xetnini qobul qilip nijatqa érishey dégenlerge, yaki shundaq qilip öz nijatingha «artuq bir ish qoshay» dégenlerge éytilidu. Qaytilaymiz: Mesihning qurbanliqidin bashqa héchnerse insanlarning gunahi üçün bedel töliyelmeidu we shundaqla Xudaning Öz Rohining insanda yashighinidin bashqa Xudani xursen qilidighan méwiler bolmaydu. Birs: «Men özüm tiriship heqqaniy adem bolay» dep xiyal qilsa, emdi uninggha heqiqiy heqqaniyliqni körsitidighan birdinbir heqqaniy qanun bolsa Tewrat qanunidur. Undaq kishi özige: «Heqqaniy adem bolay» dégen meqsitide xetnini qobul qilghan bolsa peqet Tewrat qanunining ashu telipige emel qilipla qalmay, belki uning barliq emr-belgilimilirige emel qilishi kérek; shundaq qilip baqqan we menggügiche shundaq qilishning mumkinchiligi bar bolghan birdinbir kishi Mesih Özidur.

Musulmanche en'ene peqet ereblarningkige egishidu, ular bolsa uni Ismaildin qobul qilghan, Ismail atisi Ibrahimdin qobul qilghan. Gödek balilarning shu musulmanche en'enige egiship xetne qilinishida eyni waqitta héchqandaq tallash yoli bolmighan, elwette. Lékin héchkim xetne qilinghinim Xuda aldida méning pakiz adem bolushumgha esqatidu yaki yarem béridu, dégen xiyalda bolmisun. Undaq xam xiyal ademni dozaxqa élip baridu.

«Chünki Mesih Eysada ne xetnilik ne xetnisizlik dégenler küchke ige emestur; birdinbir küchke ige bolidighini peqet yéngi bir yaralghuchidur» (6:15).